

JAWAPAN

BAB 1

Kerajaan Alam Melayu

PBD 1.1 Konsep Alam Melayu

1. (a) (i) Profesor Emeritus Tan Sri Dato' Pendeta (Dr.) Ismail Hussein
(ii) *Antara Dunia Melayu dengan Dunia Kebangsaan*
(b) (i) Profesor Dr. Ding Choo Ming
(ii) *Manuskrip Melayu: Sumber Maklumat Peribumi Melayu*
(c) (i) Dato' A. Aziz Deraman
(ii) *Masyarakat dan Kebudayaan Malaysia*
(d) (i) Profesor Emeritus Dato' Dr. Asmah Haji Omar
(ii) *Ensiklopedia Bahasa Melayu*
(e) (i) Profesor Emeritus Dato' Dr. Nik Hassan Shuhaimi Nik Abdul Rahman
(ii) *Asal Usul Melayu, Induknya di Benua Sunda*
(f) (i) Sutan Takdir Alisjahbana
(ii) *Indonesia: Social and Cultural Revolution*
(g) (i) Abdul Hadi Haji Hassan
(ii) *Sejarah 'Alam Melayu*

PBD 1.2 Kewujudan Kerajaan di Alam Melayu

2. (a) Kedah Tua; Abad kelima
(b) Gangga Nagara; Abad keenam
(c) Funan; Abad pertama
(d) Majapahit; Abad ke-13
(e) Champa; Abad kedua
(f) Srivijaya; Abad ketujuh
(g) Angkor; Abad kesembilan
3. (a) – Sungai membekalkan air minuman/ kegunaan harian.
– Sungai mengairi kawasan pertanian.
– Sungai merupakan laluan perhubungan dan pengangkutan yang penting.
(b) – Kerajaan Alam Melayu mampu membina tamadun/ kegemilangan yang agung.
– Kawasan yang kita diami mempunyai warisan kerajaan yang agung.

PBD 1.3 Kerajaan Alam Melayu yang Masyhur

4. (a) Pengasas:
– Diasaskan oleh seorang Brahmin yang bernama Kaundinya
Kemasyhuran:
– Menjadi masyhur semasa pemerintahan Fan Shih-man.
– Meluaskan empayar ke Sungai Mekong hingga Teluk Camranh di sebelah timur.
– Menguasai selatan Myanmar dan Segenting Kra.
– Menguasai jalan perdagangan utama antara Timur dengan Barat.
– Menjadi pusat perdagangan utama di Alam Melayu.
(b) Pengasas:
– Diasaskan oleh Dapunta Hyang Sri Jayanasa

Kemasyhuran:

- Berjaya menakluk Sumatera, selatan Myanmar, Tanah Melayu dan Segenting Kra semasa pemerintahan Sangramadhananjaya pada abad kelapan.
- Menguasai Selat Melaka dan Selat Sunda yang merupakan jalan laut antarabangsa.
- Menjadi pusat perdagangan yang utama di Alam Melayu.
- Menjadi pusat pengajian agama Buddha.

(c) Pengasas:

- Diasaskan oleh Raden Vijaya

Kemasyhuran:

- Bermula dengan pelantikan Patih Gajah Mada sebagai Perdana Menteri Majapahit.
- Berjaya mengembalikan keamanan dan keselamatan kerajaan Majapahit.
- Meluaskan tanah jajahan ke timur Pulau Jawa; pesisir pantai timur Sumatera; pesisir selatan dan barat Pulau Borneo; bahagian selatan dan timur Sulawesi; dan Kepulauan Maluku.
- Menjadi pusat perdagangan pada abad ke-14.

(d) Pengasas:

- Kemunculan berkaitan dengan perdagangan masyarakat di Guar Kepah dengan pedagang luar di Sungai Mas

Kemasyhuran:

- Kegiatan perdagangan berkembang pesat.
- Pedagang dari luar berkunjung ke pelabuhan untuk berdagang.
- Menjadi pusat keagamaan agama Buddha.
- Kemasyhuran kerajaan Kedah Tua menyebabkan Srivijaya menguasainya.

PBD 1.4 Kerajaan Alam Melayu dan Kerajaan Luar yang Sezaman

5. (a) (i) Empayar Rom/ Empayar Parsi/ Empayar Kushan/ Dinasti Han
(ii) Empayar Byzantine/ Kerajaan Abbasiyah/ Kerajaan Chola/ Dinasti Tang
(iii) Empayar Mongol/ Kerajaan Turki Uthmaniyah/ Kesultanan Delhi
(b) (i) Hubungan perdagangan
(ii) Hubungan keagamaan
(iii) Hubungan diplomatik
(c) – Kedudukan strategik di laluan perdagangan Timur dan Barat.
– Kerajaan Alam Melayu kaya dengan hasil bumi.
– Sikap keterbukaan pemerintah kerajaan Alam Melayu.
(d) – Mendapat pengiktirafan.
– Mengukuhkan hubungan persahabatan.
– Memajukan kegiatan perdagangan.
– Menstabilkan kerajaan.
– Mengembangkan agama.
6. (a) Mendapat bantuan ketenteraan untuk menentang Dai Viet.
(b) Memperkukuh hubungan perdagangan dan keagamaan dengan India.
(c) Menjalinkan hubungan persahabatan.

- (d) Mengeratkan hubungan persahabatan.
 - (e) Mendapat pengiktirafan dan memperkukuh hubungan persahabatan dan perdagangan.
 - (f) Mengeratkan hubungan persahabatan dan keagamaan.
 - (g) Memperkukuh hubungan persahabatan dan perdagangan.
 - (h) Mengeratkan hubungan persahabatan.
7. Berdasarkan penilaian guru.

Power PT3

Bahagian A

1. D	2. C	3. A	4. A	5. C
6. C	7. A	8. A	9. D	10. C

Bahagian B

1. (a) (i) Geografi
(ii) Bahasa
(iii) Budaya
(b) (i) Profesor Emeritus Dato' Dr. Nik Hassan Shuhaimi Nik Abdul Rahman
(ii) Profesor Emeritus Tan Sri Dato' Pendeta (Dr.) Ismail Hussein
(iii) Dato' A. Aziz Deraman
(c) – Menyedari bahawa Alam Melayu merupakan satu lingkungan geografi yang luas.
– Memahami persamaan bahasa dan budaya di Alam Melayu.
– Memupuk kesedaran tentang keserumpunan di Alam Melayu.
– Memahami asal usul negara kita.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)
2. (a) (i) Empayar Rom
(ii) Empayar Parsi
(iii) Dinasti Han
(b) (i) Hubungan perdagangan
(ii) Hubungan keagamaan
(iii) Hubungan diplomatik
(c) – Kerajaan Alam Melayu bersifat terbuka.
– Jalinan hubungan membantu kemajuan kerajaan Alam Melayu.
– Pemerintah kerajaan Alam Melayu bijak mengurus hubungan kerajaannya dengan kerajaan luar.
– Saling menghormati dalam menjalin hubungan dengan kerajaan luar.
– Hubungan dengan kerajaan luar membawa kesejahteraan kepada kerajaan Alam Melayu.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Bahagian C

1. (a) – Diasaskan oleh Jayavarman II dengan pusat kerajaan di Hariharalaya.
– Jayavarman II telah menyatukan wilayah di Lembah Sungai Mekong.
– Suryavarman II meluaskan empayar Angkor ke sekitar Lembah Sungai Mekong hingga selatan Myanmar.
– Suryavarman II berjaya menghalang ancaman Champa dan Dai Viet.
– Menjalinkan hubungan perdagangan antara pedagang tempatan dengan pedagang luar.
– Jayavarman VII telah meneruskan usaha Suryavarman II dan meluaskan empayar sehingga ke Annam.
– Membina Angkor Thom dan mendirikan 102 buah hospital.

[Mak. 6m]

- (b) – Kebijaksanaan pemimpin.
– Kegigihan dalam memajukan negara.
– Kerjasama pemimpin dan rakyat.
– Perpaduan dalam kalangan rakyat.
– Kestabilan politik.
– Sifat keterbukaan kerajaan dalam menjalin hubungan diplomatik.
– Berilmu pengetahuan.
– Keamanan negara.
- (c) – Memajukan bidang perdagangan.
– Memajukan bidang pendidikan, pengkajian, sukan, kesenian dan lain-lain.
– Memastikan kestabilan politik.
– Memastikan keselamatan dan keamanan negara.
– Memastikan kesihatan rakyat dan persekitaran negara dalam keadaan baik.
– Tiada pencemaran alam sekitar atau penyakit berjangkit yang boleh membahayakan negara.
– Menjalinkan hubungan diplomatik dengan negara luar.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

[Mak. 6m]

Power KBAT

- Kerajaan Funan muncul pada abad pertama.
- Sezaman dengan empayar Rom, empayar Parsi, empayar Kushan dan Dinasti Han.
- Kerajaan Champa muncul pada abad kedua.
- Kerajaan Srivijaya muncul pada abad ketujuh dan Angkor pada abad kesembilan.
- Sezaman dengan kerajaan Abbasiyah, empayar Byzantine, Dinasti Tang dan kerajaan Chola.
- Kerajaan Majapahit muncul pada abad ke-13.
- Sezaman dengan empayar Mongol, kerajaan Turki Uthmaniyyah dan Kesultanan Delhi.
- Kerajaan Alam Melayu menjalin hubungan perdagangan, keagamaan dan diplomatik dengan China dan India.
- Mengetahui sejarah perkembangan kerajaan Alam Melayu.
- Menuntut ilmu dan mempelajari kemahiran baharu.
- Memajukan ekonomi negara.
- Menyokong dasar kerajaan bagi menstabilkan negara.
- Sentiasa mengikuti perkembangan dunia luar.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Sistem Pemerintahan dan Kegiatan Ekonomi Masyarakat Kerajaan Alam Melayu

2.1 Sistem Pemerintahan

1. (a) beraja
(b) pusat
(c) wilayah
(d) puncak
(e) pembesar
(f) kestabilan
(g) membangunkan
(h) ekonomi
2. (a) raja gunung
(b) raja segala raja
(c) pemerintah alam sejagat
(d) Rajadhiraja
(e) Dewa Siva
(f) unsur kesaktian
(g) Buddha di bumi
(h) Raja di Gunung dan Maharaja di Pulau

- (i) dewa
- (j) Sri Bathara
- 3. (a) – Raja-raja Srivijaya dipercayai mempunyai unsur kesaktian.
 - Raja dianggap sebagai Bodhisattva yang merujuk peranan raja sebagai Buddha di bumi.
 - Srivijaya digelar sebagai Raja di Gunung dan Maharaja di Pulau.
- (b) – Raja dibantu oleh Yuvaraja, iaitu putera Mahkota, Pratiyuvaraja sebagai Raja Muda dan Rajakumara.
 - Raja juga dibantu oleh golongan agama, tentera, pemungut cukai, hakim dan penjaga harta kerajaan.
 - Pentadbiran wilayah dibahagikan kepada dua.
 - Kedatuan yang ditadbir oleh Datu berketurunan raja. Pradatuan yang ditadbir oleh Datu bukan keturunan raja.
- (c) – Raja-raja Angkor menggunakan gelaran Dewaraja yang mengaitkan raja sebagai dewa.
 - Kuasa kedua dan ketiga dalam sistem pemerintahan raja ialah Permaisuri dan Raja Muda.
- (d) – Raja dibantu oleh pembesar-pembesar yang bertanggungjawab dalam bidang keagamaan, kehakiman, keselamatan dan perbendaharaan.
 - Pada peringkat wilayah, Angkor dibahagikan kepada wilayah, daerah, daerah kecil dan kampung.

PBD 2.2 Kegiatan Ekonomi

- 4. (a) membina kolam yang dikenali sebagai *baray* untuk menyimpan air.
- (b) tiga hingga empat kali setahun.
- (c) membekalkan air ke kawasan padi sawah/ mengairi kawasan padi sawah.
- (d) menyelenggarakan terusan dan daik.
- (e) Sungai Bengawan Solo dan Sungai Brantas
- (f) membina beberapa sistem pengairan.
- (g) Tanah Tinggi Pasemah dan Hulu Musi.
- 5. (a) Oc Eo
- (b) Sri Banoy
- (c) Palembang
- (d) Yasodhrapura
- (e) Tuban
- (f) Pangkalan Bujang
- (g) Pangkalan
- 6. (a) – Pelbagai barangan dagangan dibawa oleh pedagang luar dari China, India, Arab dan Parsi untuk dijual dan ditukar dengan barangan daripada kerajaan Alam Melayu.
 - Pedagang China membawa sutera, tembikar, pinggan dan mangkuk, payung, gula dan gendang.
 - Pedagang China mendapatkan barangan yang mempunyai nilai perubatan dari Alam Melayu.
 - Pedagang India membawa kain kapas, tembikar dan pelbagai jenis batu berharga seperti akik dan karnelian.
 - Pedagang India mendapatkan kain sutera dari China dan pelbagai barangan dari Alam Melayu seperti rempah, gaharu dan kapur barus.
 - Pedagang Arab dan Parsi membawa tembikar, minyak wangi, barangan kaca dan manik.
 - Pedagang Arab dan Parsi membeli rempah dan kayu wangi untuk dijual semula ke Tanah Arab dan Rom.
- (b) – Membangunkan pelabuhan.
 - Memajukan perusahaan pembuatan kapal.
 - Mengembangkan ilmu pelayaran.

- 7. (a) – Banyak terdapat di hutan Sungai Mekong, Tanah Melayu dan Sumatera.
 - Digunakan sebagai pewangi dan perubatan.
- (b) – Mudah didapati di seluruh Alam Melayu.
 - Digunakan sebagai bahan binaan dan barang kraf tangan.
- (c) – Banyak terdapat di Sumatera dan Borneo.
 - Digunakan sebagai bahan pewangi.
- (d) – Mudah didapati di perairan Alam Melayu, terutamanya di Selat Melaka dan Laut Sulu.
 - Dijadikan bahan makanan dan perubatan.
- (e) – Mudah didapati di perairan Alam Melayu.
 - Dijadikan barang perhiasan.
- (f) – Mudah didapati di perairan Alam Melayu.
 - Dijadikan bahan makanan
- 8. – Kepelbagaian kegiatan ekonomi dapat dijalankan.
 - Hasil tersebut dapat diperdagangkan.
 - Untuk kegunaan harian.
 - Menjadi sumber ekonomi/ pekerjaan.
 - Menunjukkan daya inovatif/ kreatif masyarakat. (*Mana-mana jawapan yang munasabah*)
 - Menjualkannya kepada pedagang asing.
 - Menghapuskan cukai jualan.
 - Mengadakan promosi jualan di pelabuhan.
 - Sentiasa menambah baik mutu barangan. (*Mana-mana jawapan yang munasabah*)
- 9. Berdasarkan penilaian guru.

Power PT3

Bahagian A

1. C	2. C	3. B	4. D	5. A
6. B	7. C	8. D	9. A	10. D

Bahagian B

- 1. (a) (i) Mempunyai tanah yang subur.
- (ii) Sungai/ tasik yang membekalkan air.
- (iii) Nasi merupakan makanan ruji masyarakat.
- (b) – Kawasan di Lembah Sungai Mekong subur untuk tujuan penanaman padi.
 - Sungai Mekong membekalkan air untuk penyaliran ke padi sawah.
 - Air dari Tasik Tonle Sap digunakan untuk mengairi padi sawah.
- (c) – Memperkenalkan baka padi yang baik.
 - Memberikan khidmat nasihat kepada petani.
 - Memberikan ganjaran kepada penanam padi yang berjaya.
 - Menggalakkan penanaman padi melalui penggunaan teknologi moden. (*Mana-mana jawapan yang munasabah*)
- 2. (a) (i) Kedudukan Alam Melayu di tengah-tengah laluan perdagangan timur dan barat.
- (ii) Pelabuhan dilengkapi dengan kemudahan seperti bekalan air dan tempat tinggal.
- (iii) Kawasan jual beli dan tempat menyimpan barang dagangan disediakan di pelabuhan.
- (b) (i) Sutera
- (ii) Tembikar
- (iii) Pinggan dan mangkuk
- (c) – Menjaga keselamatan di perairan.
 - Menyediakan pelbagai kemudahan seperti tempat penginapan, gudang dan restoran.
 - Melaksanakan peraturan perdagangan dengan adil.
 - Mewujudkan bank/ syarikat insuran di kawasan pelabuhan. (*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Bahagian C

1. (a) – Menghasilkan pelbagai barangan daripada bijih besi dan emas.
– Seperti barangan perhiasan.
– Masyarakat kerajaan Champa mahir dalam pembuatan barangan tembikar.
– Mengusahakan pembuatan cuka kelapa.
– Pembuatan garam, gula, minyak diusahakan oleh masyarakat kerajaan Majapahit.
– Mereka juga mengusahakan pembungkusan daging kerbau.
- (b) – Sikap kreatif
– Inovasi
– Kegigihan
– Kerajinan
– Semangat ingin mencuba
– Kerjasama dalam kalangan masyarakat
– Perpaduan dalam kalangan masyarakat
– Sikap tidak mudah putus asa
- (c) – Kekangan modal
– Kekangan masa
– Tidak berani menanggung risiko
– Tidak mendapat sokongan kerajaan
– Masyarakat sekeliling yang suka memandang rendah
– Tidak mempunyai minat
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Power KBAT

1. – *Baray* ialah kolam untuk menyimpan air.
– Air yang disimpan akan digunakan untuk mengairi kawasan padi sawah.
– Boleh menuai hasil tiga hingga empat kali setahun.
– Dibina oleh pemerintah kerajaan Angkor.
– Dikendalikan oleh pemerintah.
2. – Mempelbagaikan hasil pertanian.
– Menggalakkan penglibatan penduduk setempat dalam ekonomi dagangan.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

BAB 3 Sosiobudaya Masyarakat Kerajaan Alam Melayu

3.1 Bahasa dan Tulisan

1. (a) (i) Sanskrit
(ii) India
(b) (i) Sanskrit
(ii) Jawi
(c) (i) Melayu
(ii) Palava
(d) (i) Khmer
(ii) Palava
(e) (i) Jawa Kuno
(ii) Kawi
(f) (i) Sanskrit
(ii) Palava
2. (a) tulisan
(b) keterbukaan
(c) Funan
(d) Sanskrit
(e) komunikasi
(f) pemerintahan
(g) pendidikan formal
(h) dokumentasi

3. (a) pemerintah
(b) istana
(c) melahirkan golongan bijak pandai dan pujangga istana.
(d) rakyat jelata.
(e) kehidupan harian seperti ilmu ubat-ubatan, pertukangan, adat resam dan petua bercucuk tanam.
(f) menjalankan kehidupan.
4. (a) Bakti
(b) Bumi
(c) Bahasa
(d) Peti
(e) Kedai
(f) Sampan
(g) Askar
(h) Kerusi
(i) Kamus
(j) Seluar

3.2 Persuratan

5. (a) dengan penemuan batu bersurat terawal di Alam Melayu yang bertarikh abad kedua.
(b) dengan penemuan batu bersurat tertua di Kauthara bertarikh 192 M serta 206 buah batu bersurat. Selain itu, persuratan Champa dalam bentuk manuskrip sejak abad ke-13 turut ditemukan di Champa.
(c) dengan penemuan beberapa batu bersurat seperti Karang Brahi dan Palas Pasemah bertarikh abad ketujuh. Batu bersurat ini memerihalkan pengukuhan kerajaan khususnya kepentingan taat setia kepada raja.
(d) dengan penemuan batu bersurat Sdok Kok Thom di barat laut Kemboja yang mengisahkan pemerintahan Jayavarman II. Selain itu, inskripsi pada dinding-dinding candi menggambarkan aspek keagamaan dan pemerintahan.
(e) dengan penemuan batu bersurat Trowulan bertarikh 1358 yang ditulis dalam bahasa Jawa Kuno bertulisan kawi. Persuratan dalam bentuk manuskrip juga ditemukan. Antaranya, *Nagarakertagama*, *Pararaton* dan *Tantu Panggelaran*.
(f) dengan penemuan batu bersurat di Bukit Choras dan Bukit Meriam bertarikh abad kelima. Selain itu, pinggan tanah liat, kepingan emas dan kepingan perak yang mengandungi inskripsi berkaitan dengan doa dan amalan dalam agama Buddha juga turut ditemukan.
6. (a) (i) *Ramayana*
(ii) *Mahabhrata*
(iii) *Purana*
(iv) *Jataka*
(b) (i) *Hikayat Nabi Bercukur*
(ii) *Hikayat Nabi Wafat*
(iii) *Hikayat Bulan Berbelah*
(iv) *Hikayat Nabi Yusof*
(c) (i) *Hikayat Amir Hamzah*
(ii) *Hikayat Iskandar Zulkarnain*
(iii) *Hikayat Muhammad Ali Hanafiah*
7. Berdasarkan penilaian guru.

3.3 Seni Bina

8. (a) – Pembinaan *baray* yang berukuran 2 x 8 kilometer.
– Dapat menampung 30 juta meter padu air.
– Air digunakan untuk disalurkan ke kawasan sawah padi di sekitarnya.
(b) – Dibina pada abad ke-12 oleh Raja Suryavarman II.
– Mempunyai keluasan 208 hektar.

- Binaan menara di tengah-tengah candi setinggi 65 meter.
 - Lambang kekuatan kerajaan/ kebesaran kerajaan/ keagungan pemerintah.
 - Terdapat pelbagai ukiran dinding yang memaparkan keagungan kerajaan Angkor.
- (c) – Dapat memelihara seni bina.
- Mengelakkan daripada termusnah.
 - Dapat dihayati/ dilihat oleh generasi akan datang.
 - Membuktikan kesahihan sejarah kerajaan/ negara.

(Mana-mana jawapan yang munasabah)

9. (a) candi; Hindu dan Buddha
(b) Bukit Choras; Bukit Pendi; Bukit Meriam
(c) Bukit Batu Pahat; Bendang Dalam
(d) Cola
10. (a) Raja / kerabat diraja/ permaisuri/ putera/ puteri.
(b) Status tertinggi dalam masyarakat.
(c) pembesar/ ilmunan/ golongan agama/ pujangga/ pendeta istana.
(d) Mendukung sistem pentadbiran kerajaan.
(e) pekerja istana/ askar/ petani/ pedagang/ nelayan/ artisan/ penternak.
(f) Menumpukan taat setia kepada raja/ menjana ekonomi kerajaan/ mengukuhkan sistem beraja.
(g) tawanan perang/ hamba berhutang/ mereka yang rela menjadi hamba.
(h) Berkhidmat dalam sektor sosioekonomi/ meningkatkan status pemiliknya.
11. – Memperkukuh sistem politik.
– Mengukuhkan kedudukan pemerintah.
– Kelas atasan menjaga dan melindungi rakyat.
– Kelas bawahan memberikan taat setia kepada golongan pemerintah.

Power PT3

Bahagian A

1. B	2. A	3. A	4. D	5. A
6. B	7. C	8. D	9. C	10. C

Bahagian B

1. (a) – Asal usul
– Seloka
– Nasihat
– Binatang
– Teladan
– Adat
(Pilih mana-mana tiga jawapan)
- (b) – Hikayat Nabi Bercukur
– Hikayat Nabi Wafat
– Hikayat Bulan Berbelah
– Hikayat Nabi Yusuf
(Pilih mana-mana tiga jawapan)
- (c) – Dewan Bahasa dan Pustaka menghasilkan lebih banyak karya persuratan.
– Sekolah menganjurkan pelbagai sayembara.
– Mewujudkan karya persuratan dalam versi bahasa mudah.
– Mewujudkan forum/ seminar berkaitan karya persuratan Melayu.
(Mana-mana jawapan yang munasabah)
2. (a) – Pembesar
– Ilmuwan
– Golongan agama
– Pujangga

- Pendeta Istana
(Pilih mana-mana tiga jawapan)
- (b) (i) – Mengukuhkan sistem beraja melalui konsep taat setia.
– Menjana ekonomi kerajaan.
- (ii) – Berkhidmat dalam sektor sosioekonomi.
– Meningkatkan status pemiliknya.

- (c) – Struktur sosial yang tersusun mengukuhkan sistem politik/ kedudukan raja.
– Menyumbang kepada kestabilan kerajaan.
– Saling bekerjasama untuk mempertingkatkan kehidupan mereka.

(Mana-mana jawapan yang munasabah)

Bahagian C

1. (a) (i) – Kerajaan Majapahit banyak membina candi.
– Antaranya ialah Candi Tikus di Jawa Timur dan Candi Cetho di Jawa Tengah.
– Masyarakat Majapahit turut membina pintu gerbang untuk laluan raja.
[Mak. 3m]
- (ii) – Seni bina kerajaan Angkor berkait rapat dengan kegiatan pertanian.
– Mereka membina *baray* bertujuan menampung air untuk disalurkan ke sawah-sawah padi.
– Masyarakat Angkor turut membina Angkor Wat dan Angkor Thom.
– Masyarakat Angkor turut membina kapal untuk kegunaan perdagangan dan peperangan.
[Mak. 3m]

- (b) Dahulu
– Candi dibina sebagai rumah ibadat.
– Sebagai pusat pendidikan.
– Tempat pertemuan masyarakat.
– Sistem pengairan untuk kemajuan pertanian.
- Sekarang
– Bangunan dibina sebagai sumber pendapatan negara.
– Memajukan sektor pelancongan negara.
– Meningkatkan imej negara.
– Pusat kegiatan ekonomi negara.
- (c) – Rakyat yang berilmu pengetahuan.
– Kemajuan bidang sains dan teknologi.
– Sifat keterbukaan pemimpin menerima teknologi luar.
– Kerjasama antara rakyat dengan pemimpin.
– Kebijaksanaan pemimpin.
– Kemajuan ekonomi negara.
(Mana-mana jawapan yang munasabah)

Power KBAT

Kebaikan:

- Kestabilan kerajaan terpelihara.
- Keadaan masyarakat tidak kucar-kacir.
- Terdapat seorang ketua yang mengawasi lapisan masyarakat.
- Mempunyai peraturan.
- Lapisan bawahan memberikan taat setia kepada raja.
(Mana-mana jawapan yang munasabah)

Keburukan:

- Tidak berlaku mobiliti sosial/ tidak dapat mengubah kedudukan seseorang dalam masyarakat.
- Kemungkinan berlaku penindasan ke atas lapisan bawahan.
- Hak kemanusiaan tidak terpelihara.
(Mana-mana jawapan yang munasabah)

Iktibar:

- Struktur sosial yang tersusun mengukuhkan sistem politik dan kedudukan pemerintah.
- Kelas atasan bertanggungjawab menjaga dan melindungi rakyat.
- Kelas bawahan bertanggungjawab memberikan taat setia kepada pemerintah.
- Golongan atasan dan bawahan sama-sama memainkan peranan mengukuhkan sistem masyarakat/ menyumbang kepada kestabilan kerajaan.

(Mana-mana jawapan yang munasabah)

Agama, Kepercayaan dan Keunikan Warisan Masyarakat Kerajaan Alam Melayu

4.1 Agama dan Kepercayaan

1. (a) anutan; keimanan; penyembahan terhadap tuhan.
(b) pegangan yang diyakini dapat dijadikan panduan dalam kehidupan.
2. (a) memiliki rohatau semangat.
(b) roh nenek moyang yang dipanggil *hyang*.
(c) mendapat kebaikan/ menghindari kesusahan di dunia.
(d) *mana*/ semangat; kehidupan seseorang.
(e) hasil tanaman banyak.
3. (a) Funan
(b) Srivijaya
(c) Kedah Tua
(d) Majapahit
(e) Angkor
(f) Gangga Nagara
(g) Champa

4.2 Keunikan Warisan Masyarakat Kerajaan Alam Melayu

4. (a) Sistem pemerintahan beraja
(b) Kebijaksanaan pemerintah
(c) Kegiatan ekonomi
(d) Perkembangan sosiobudaya
(e) Amalan beragama
5. (a) keturunan dan pembesar mengesahkannya
(b) suci dan berdaulat
(c) golongan tentera
(d) pemerintah
(e) titisan dewa
(f) konsep khalifah
(g) menderhaka
(h) Raja dan Maharaja
(i) Sultan
(j) identiti dan keunikan kerajaan mereka
6. (a) (i) – Memperkembangkan kegiatan pertanian di kawasan subur seperti lembah sungai.
– Contohnya di Angkor dan Majapahit.
(ii) – Memilih tempat yang menjadi laluan perdagangan antarabangsa bagi mendirikan pelabuhan.
– Contohnya pelabuhan Oc Eo di Funan dan Palembang di Srivijaya.
(iii) – Mengambil kira petunjuk arah seperti bukit, gunung atau teluk yang memudahkan pedagang singgah di pelabuhan.
– Contohnya Gunung Jerai digunakan sebagai petunjuk oleh pemerintah kerajaan Kedah.

- (b) (i) – Kerajaan Srivijaya mengirimkan utusan persahabatan ke China pada abad ketujuh.
– Kerajaan Majapahit menjalin persahabatan dengan China pada abad ke-14.
(ii) – Maharaja Chola dari India menghantar bantuan tentera ke Srivijaya untuk membantu menyelesaikan pemberontakan pada abad ke-11.
(iii) – Pemerintah kerajaan Majapahit berkahwin dengan puteri kerajaan Singhasari pada abad ke-13.

7. (a) Menjalankan pertanian di kawasan tanah subur. Kawasan lembah Sungai Mekong, Sungai Musi, Sungai Bengawan Solo dan Sungai Brantas merupakan tapak pertanian yang penting.
(b) Kerajaan Angkor membina baray untuk memastikan bekalan air yang mencukupi untuk aktiviti pertanian. Sistem pengairan dikendalikan oleh pemerintah. Tanaman utama seperti padi dan rempah ratus dapat diusahakan sepanjang tahun.
(c) Pemerintah mendirikan pelabuhan di lokasi yang strategik. Mudah dikunjungi oleh pedagang dari luar Alam Melayu. Pelabuhan berkembang sebagai pelabuhan pembekal, pelabuhan kerajaan dan pelabuhan entrepot.
8. (i) Sistem tulisan dan bahasa
(ii) Persuratan
(iii) Seni bina
9. Berdasarkan penilaian guru.

Power PT3

Bahagian A

1. C	2. C	3. A	4. C	5. C
6. A	7. D	8. A	9. B	10. A

Bahagian B

1. (a) – Kepercayaan bahawa setiap makhluk/ hidupan/ tumbuhan memiliki roh atau semangat.
– Kepercayaan berkait dengan kepercayaan terhadap makhluk halus.
– Penyembahan *hyang*, iaitu roh nenek moyang yang telah meninggal dunia.
– Penyembahan roh nenek moyang dianggap penting bagi memastikan keluarga yang masih hidup mendapat kebaikan serta dihindarkan kesusahan di dunia.
(Pilih mana-mana tiga jawapan)
(b) – Agama Hindu tersebar ke kerajaan Champa sejak abad ke-4.
– Raja Bhadravarman membina candi Hindu di Lembah Mi Son yang dikenali sebagai Siva-Bhadresvara.
– Agama Hindu menjadi agama anutan utama dalam masyarakat kerajaan Angkor semasa pemerintahan Suryavarman II.
– Candi Hindu yang terkenal di Angkor ialah Angkor Wat.
(Pilih mana-mana empat jawapan)
(c) – Agama menjadikan kita insan yang lebih sempurna.
– Dapat menyelesaikan masalah duniawi.
– Mengatasi gejala sosial.
(Mana-mana jawapan yang munasabah)
2. (a) – Sistem pemerintahan beraja
– Kebijaksanaan pemerintah
– Kegiatan ekonomi
– Perkembangan sosiobudaya

- Amalan beragama
(Pilih mana-mana tiga jawapan)
- (b) – Di Angkor dan Majapahit, pemerintah berjaya mengembangkan kegiatan pertanian di kawasan subur seperti lembah sungai.
- Pelabuhan seperti pelabuhan Oc Eo di Funan dan Palembang di Srivijaya diwujudkan di tempat yang menjadi laluan antarabangsa, timur dan barat.
- Mewujudkan petunjuk arah seperti Gunung Jerai (yang menjadi mercu tanda kerajaan Kedah) bagi memudahkan pedagang singgah di pelabuhan.
- Bukit dan teluk juga dipilih untuk membantu dalam aspek pertahanan.
(Pilih mana-mana tiga jawapan)
- (c) – Agama tersebar secara aman.
- Sifat toleransi dalam amalan beragama didukung oleh masyarakat kerajaan Alam Melayu.
- Agama sebagai simbol penyatuan.
- Golongan agama diberi tempat dan status yang istimewa dalam kerajaan.
(Mana-mana jawapan yang munasabah)

Bahagian C

1. (a) Memilih dan membangunkan pusat pemerintahan.
 - Memperkembangkan kegiatan pertanian di kawasan subur seperti di lembah sungai.
 - Memilih tempat yang menjadi laluan antarabangsa, timur dan barat.
 - Mengambil kira petunjuk arah yang memudahkan pedagang singgah di pelabuhan.
 Menjalinkan hubungan diplomatik
 - Hubungan persahabatan.
 - Bantuan ketenteraan.
 - Perkahwinan.
- (b) – Memelihara kedaulatan negara.
 - Mendapatkan perlindungan.
 - Meluaskan jaringan perdagangan.
 - Memperkukuh agama dan budaya.
 - Mengekalkan keamanan negara.
 - Meningkatkan ekonomi negara.
 - Pertukaran teknologi.
 - Mendapatkan bantuan kewangan.
- (c) – Pemimpin yang berwibawa.
 - Pemimpin berfikiran terbuka.
 - Berusaha menjamin kemakmuran negara.
 - Kegigihan memajukan negara.
 - Berdiplomasi dengan negara lain.
 - Menghormati negara lain.
(Mana-mana jawapan yang munasabah)

Power KBAT

- Mewujudkan masyarakat yang mengamalkan toleransi.
- Anggota masyarakat hidup dengan harmoni.
- Memupuk sikap tolak ansur dalam diri kita.
- Melahirkan rasa bangga terhadap sejarah negara.
- Saling hormat menghormati antara satu sama lain.
- Mengeratkan perpaduan.
- Melahirkan anggota masyarakat yang bertanggungjawab/ jujur/ mulia.
(Mana-mana jawapan yang munasabah)
- Mematuhi ajaran agama.
- Membimbing rakan ke arah jalan yang benar.
- Mengukuhkan jati diri.
- Mengamalkan prinsip Rukun Negara.
- Menghormati agama rakan yang lain.
(Mana-mana jawapan yang munasabah)

Kesultanan Melayu Melaka

5.1 Pengasasan Kesultanan Melayu Melaka

1. (a) ✓
(b) ✗
(c) ✗
(d) ✓
2. (a) mengawal laluan kapal dagang di Selat Melaka.
(b) benteng pertahanan/ panduan kapal dagang.
(c) benteng pertahanan/ pelindung semula jadi.
(d) kapal dagang berlabuh di pelabuhan dengan selamat.

5.2 Kegemilangan Kesultanan Melayu Melaka

3. (a) Ciri-ciri kepemimpinan sultan yang berwibawa
(b) Keturunan Raja Palembang
(c) Peranan sultan sebagai simbol perpaduan
(d) Sultan dikaitkan dengan konsep daulat dan derhaka
4. (a) (i) Penasihat raja
(ii) Ketua hakim
(iii) Ketua turus angkatan perang
(b) (i) Ketua segala bendahari
(ii) Ketua syahbandar
(iii) Ketua urusan setia istana
(c) (i) Ketua polis dan penjara
(ii) Pegawai protokol istana
(iii) Hakim di darat
(d) (i) Ketua utusan
(ii) Ketua angkatan laut
(iii) Pengawal peribadi raja
5. (a) Sultan Muzaffar Shah (1446 – 1456).
(b) Sultan Mahmud Shah (1489 – 1511).
(c) hak keistimewaan, tanggungjawab raja dan pembesar.
(d) jenayah, urusan jual beli dan kekeluargaan.
(e) Sultan Mahmud Shah.
(f) peraturan pelayaran dan perdagangan.
(g) peraturan di laut, tertib berniaga dan tatacara berjual beli.
(h) nakhoda, anak kapal, kiwi dan syahbandar.
6. (a) – Meluaskan wilayah/ jajahan takluk.
– Mengukuhkan hubungan dengan kerajaan yang ditakluk.
– Menyekat pengaruh kuasa serantau seperti Siam/ Majapahit/ Pasai.
(b) – Menerima hadiah dalam bentuk wang/ emas/ timah/ bantuan ketenteraan.
– Mendapat bekalan seperti hasil pertanian/ rempah ratus/ bijih timah untuk diperdagangkan di pelabuhan Melaka.
– Menguasai perdagangan di Selat Melaka.
(c) – Berlaku asimilasi budaya tempatan dengan budaya dari Arab/ India/ China/ Alam Melayu.
– Wujud masyarakat majmuk yang terdiri daripada pelbagai suku dan bangsa.
(d) – Menyebarkan agama Islam.
– Islam berkembang luas ke Pahang/ Kelantan/ Perak/ timur Sumatera/ Patani.
7. (a) Pengislaman (pemerintah) Sultan Iskandar Shah diikuti oleh pembesar dan rakyat.
(b) Perkahwinan puteri Sultan Mansur Shah dengan putera Raja Siak.
(c) Peranan ulama dan mubaligh menjalankan dakwah/ mengajar agama.

- (d) Pedagang Arab/ India/ China menyebarkan ajaran Islam di samping berdagang.
 - (e) Kejayaan Melaka meluaskan kuasa/ empayar.
 - (f) Melaka menjadi tumpuan ulama/ pendakwah.
 - (g) Madrasah/ surau/ masjid menjadi tempat mempelajari al-Quran/ ilmu tasawuf.
 - (h) Pengaruh Islam terdapat dalam saduran karya sastera dari Arab dan Parsi.
 - (i) Undang-undang Islam terkandung dalam *Hukum Kanun Melaka* dan *Undang-undang Laut Melaka*.
 - (j) Ulama berperanan dalam hal pentadbiran.
8. (a) – Syahbandar menguruskan pelabuhan dengan teratur dan cekap.
- Menguruskan pasar dan gudang serta menjaga kebajikan dan keselamatan pedagang.
 - Bertanggungjawab memeriksa alat timbang, sukat dan mata wang.
 - Menjadi hakim di pelabuhan.
 - Menguruskan cukai dan menguatkuasakan peraturan keluar masuk kapal.
- (b) – Melaka mengamalkan cukai perdagangan yang cekap dan sistematik.
- Kadar cukai yang rendah menarik minat pedagang asing.
 - Cukai dan bayaran surat kebenaran berniaga menjadi sumber pendapatan kerajaan.
 - Dua jenis cukai yang digunakan, iaitu cukai rasmi dan cukai tidak rasmi.
- (c) – Mata wang digunakan bagi memudahkan urusan perdagangan.
- Pada peringkat awal digunakan tukaran nilai seperti jongkong timah, serbuk emas dan kulit siput (*cowrie*).
- (d) – Orang Laut memberikan taat setia kepada Sultan Melaka.
- Menjamin keselamatan di perairan Selat Melaka.
 - Mengekalkan kestabilan kerajaan.
 - Memastikan perdagangan dijalankan tanpa gangguan.
- (e) – Pelbagai kemudahan disediakan di pelabuhan.
- Gudang untuk menyimpan barang dagangan.
 - Kemudahan pengangkutan.
 - Kemudahan bekalan makanan dan minuman.
 - Khidmat membaiki kapal.
 - Tempat penginapan.
 - Kemudahan tempat beribadat.

PBD 5.3 Pengakhiran Kesultanan Melayu Melaka yang Berpusat di Melaka

9. (a) – Kelemahan kepimpinan Sultan Mahmud Shah dan pembesar Melaka.
- Perbalahan dalam kalangan pembesar Melaka.
 - Amalan pilih kasih, rasuah dan penyelewengan dalam pentadbiran.
 - Askar upahan tidak setia kepada Melaka.
- (b) – Menggunakan lancar dan perahu berapi.
- Memperteguh pertahanan dengan kayu-kayan.
 - Tembak meriam bertalu-talu dari pantai.
 - Menggunakan tentera bergajah.
- (c) – Menyatupadukan rakyat.
- Mendapatkan bantuan kerajaan jiran/ kerajaan barat yang lain.
 - Memahami selok-belok pemikiran orang Portugis. (*Mana-mana jawapan yang munasabah*)
- (d) – Berusaha tanpa menyerah kalah.
- Mempertahankan keadilan.
 - Tanggungjawab mengembalikan kedaulatan. (*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

10. Berdasarkan penilaian guru.

Power PT3

Bahagian A

1. D	2. C	3. C	4. B	5. A
6. D	7. A	8. C	9. C	10. C

Bahagian B

1. (a) – Lokasi di laluan perdagangan utama antara Timur dengan Barat membolehkan Parameswara mengawal laluan kapal dagang di Selat Melaka.
- Bentuk muka bumi yang berbukit bukau sesuai dijadikan benteng pertahanan/ menjadi paduan kapal dagang.
 - Pokok bakau dan api-api di pesisir pantai menjadi benteng pertahanan/ pelindung semula jadi yang sukar ditembusi oleh musuh.
 - Kawasan yang terlindung daripada tiupan angin monsun membolehkan kapal dagang datang dan berlabuh di pelabuhan Melaka dengan selamat.
- (b) (i) Kepemimpinan Sultan Melaka yang berdaulat dan berwibawa menyebabkan pemerintahannya diterima oleh rakyat dan diiktiraf oleh kuasa luar.
- (ii) Pentadbiran Sistem Pembesar Empat Lipatan yang mantap mewujudkan sistem pentadbiran yang mantap.
- (iii) Pelaksanaan sistem perundangan mewujudkan kestabilan politik dan kemakmuran ekonomi.
- (c) – Memahami warisan budaya / bangsa.
- Memperoleh iktibar daripada kebijaksanaan/ kewibawaan pemerintah Melaka.
 - Memahami kesinambungan sistem pemerintahan yang terdapat pada hari ini.
 - Mempelajari kesilapan daripada peristiwa silam. (*Mana-mana jawapan yang munasabah*)
2. (a) (i) Mengukuhkan kedudukan/ menyekat pengaruh kuasa luar.
- (ii) Mengukuhkan kedudukan ekonomi/ menerima ufti dan bantuan ketenteraan daripada jajahan takluknya.
- (iii) Mengembangkan/ menyebarkan agama Islam ke jajahan takluk.
- (iv) Membolehkan asimilasi budaya tempatan dengan budaya dari Arab, India, China dan Alam Melayu.
- (b) – Pengislaman pemerintah yang diikuti oleh para pembesar dan rakyat.
- Perkahwinan diraja/ Perkahwinan puteri Sultan Mansur Shah dengan putera Raja Siak.
 - Peranan ulama dan mubaligh/ Pemerintah Melaka menghantar ulama dan mubaligh ke kawasan pengaruhnya untuk mengembangkan ajaran agama Islam.
- (c) – Melaka menjadi tempat pembelajaran Islam.
- Melaka berkembang menjadi pusat kegiatan persuratan.
 - Undang-undang Islam (yang terkandung dalam *Hukum Kanun Melaka* dan *Undang-undang Laut Melaka*) diamalkan dalam pemerintahan dan pentadbiran.
 - Golongan ulama memainkan peranan penting dalam pentadbiran. (*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Bahagian C

1. (a) – Hubungan diplomatik, persahabatan dan perdagangan dengan China.
- Untuk pengiktirafan dan perlindungan daripada China.

- Melaka menjalin hubungan dengan Siam atas dasar diplomatik dan perdagangan.
- Melaka memperoleh bekalan kayu jati, beras dan makanan daripada Siam serta dapat menjamin keselamatannya.
- Menjalinkan hubungan diplomatik dan perdagangan dengan kerajaan Ryukyu (Jepun).
- Membantu meningkatkan perdagangan dengan Melaka.
- Hubungan berbentuk perdagangan pula dilakukan dengan Pegu, Luzon, Gujerat, Koromandel dan Bengal.

[Mak. 6m]

- (b) – Menjalinkan hubungan perdagangan dengan negara China.
- Mengeksport kelapa sawit dan sarang burung.
 - Menarik pelabur asing melabur di negara kita.
 - Contoh pelabur-pelabur dari Jepun.
 - Pertukaran teknologi dengan Korea dalam bidang automotif.
 - Kerjasama dalam bidang pendidikan.
 - Contoh dengan Arab, menghantar murid belajar agama.
 - Menyertai pertubuhan-pertubuhan tertentu seperti ASEAN dan OIC.
- (c) – Kemajuan ekonomi.
- Peluang pekerjaan.
 - Tukaran mata wang asing meningkat.
 - Pertukaran teknologi.
 - Kemajuan bidang pendidikan.
 - Pertukaran ilmu.
 - Pertukaran bahasa.
- (*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

[Mak. 6m]

Power KBAT

- *Hukum Kanun Melaka* berjaya mewujudkan keamanan/ menjamin keselamatan rakyat.
 - Masalah jenayah dapat diatasi/ diurus dengan baik.
 - Anggota masyarakat hidup aman damai.
 - Pelaksanaan *Undang-undang Laut Melaka* menyebabkan aktiviti perdagangan berjalan dengan lancar/ adil.
 - Memberikan keyakinan kepada pedagang asing.
 - Ekonomi negara meningkat/ menjadi mantap.
 - Mematuhi undang-undang.
 - Tidak melakukan sesuatu yang melanggar undang-undang negara.
 - Mengamalkan prinsip Rukun Negara.
 - Bertanggungjawab semasa bertindak.
- (*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Kesultanan Johor Riau**6.1 Pengasasan Kesultanan Johor Riau**

- Melaka
 - Sultan Mahmud Shah
 - Tun Fatimah
 - Sultan Alauddin Riayat Shah I
 - Seri Nara Diraja
 - Pekan Tua; 1528
 - Johor Lama
- Serangan Portugis/ Serangan Aceh.
 - Membantu Belanda mengalahkan Portugis.
 - Peperangan dengan Jambi.
 - Mengalahkan Jambi dalam peperangan.
 - Bendahara Tun Habib Abdul Majid dan Laksamana Tun Abdul Jamil bersaing untuk menguasai pemerintahan.
 - Laksamana berundur ke Terengganu.
 - Raja Kechil menyerang Johor kerana menuntut takhta kerajaan Johor.
 - Raja Sulaiman mendapatkan bantuan Opu Bugis Lima Bersaudara untuk mengalahkan Raja Kechil.
- Muslihat mempertahankan diri daripada ancaman Portugis dan Aceh.
 - Membina kota pertahanan yang kuat di pusat pemerintahan.
 - Melindungi Johor daripada Portugis dan Aceh melalui kuasa.
- Dibina semasa pengasasan Kesultanan Johor Riau oleh Sultan Alauddin Riayat Shah I.
 - Terletak di Kuala Sungai Telor.
 - Memudahkan kapal yang besar untuk keluar dan masuk.
 - Pagar dibuat dengan pancang kayu besar setinggi 40 kaki/ 12 meter.
 - Diperkuat dengan bedil dan meriam.

6.2 Kegemilangan Kesultanan Johor Riau

- Mempunyai kedudukan yang strategik.
 - Menjadi tumpuan pedagang asing.
 - Peranan sebagai pusat pengumpulan dan pengedaran pelbagai barang dagangan.
 - Pelabuhan dikunjungi oleh kapal-kapal daripada pelbagai tempat.
 - Pelbagai kemudahan disediakan di pelabuhan.
 - Urusan jual beli dijalankan secara tukar barang dan menggunakan mata wang.
 - Mengamalkan sistem naungan.
 - Terdapat kemudahan membaiki dan membina kapal kecil.
 - Berjaya menghasilkan karya-karya yang agung.
 - Melahirkan tokoh persuratan seperti Tun Seri Lanang.
- Gudang bawah tanah disediakan untuk menyimpan barang dan mengelakkan daripada kebakaran.
 - Terdapat pegawai terlatih di pelabuhan untuk mengendalikan urusan perdagangan dan membekalkan barang yang diperlukan oleh pedagang.
 - Pelbagai jenis barangan boleh didapati sebagai contoh lada hitam/ rempah ratus.
 - Sistem pengangkutan yang cekap.
 - Pengurusan yang sistematik.
 - Pegawai/ sistem yang mesra pedagang.
 - Kemudahan Internet yang pantas.

(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)
- Menyediakan gudang bawah tanah untuk menyimpan barang (mengelakkan daripada kebakaran).
 - Pegawai terlatih disediakan untuk mengendalikan urusan perdagangan.
 - Membekalkan barang yang diperlukan oleh pedagang.
 - Perdagangan dijalankan secara tukar barang dan menggunakan mata wang.
 - Cukai pelabuhan yang dikenakan berpatutan.
 - Syahbandar menetapkan ukuran dan berat timbangan barangan.

- (c) (i) Pedagang mendapat naungan daripada Bendahara, Temenggung, Laksamana dan Raja Indera Bongsu.
(ii) Cukai (sebahagian daripada hasil) dikenakan kepada pedagang berdasarkan sistem naungan.
(iii) Mudah mendapat surat kebenaran daripada Belanda untuk belayar di Selat Melaka tanpa gangguan.
- (d) (i) Orang Laut ditugaskan untuk mengawal pelabuhan.
(ii) Mereka menjadi penunda kapal dagang, penunjuk arah kepada pedagang asing dan tentera angkatan laut.
(iii) Mengawal perairan Johor dan Selat Melaka serta keselamatan Kesultanan Johor Riau.
- (e) (i) Terdapat kemudahan membaiki dan membuat kapal bersaiz kecil.
(ii) Orang Laut membuat kapal pesisir pantai seperti kolek, banteng dan pencalang.
8. (a) – Nama sebenar ialah Tun Muhammad bin Tun Ahmad Paduka Raja.
– Beliau dilahirkan pada tahun 1565 di Bukit Seluyut, Kota Tinggi.
– Beliau memegang jawatan sebagai Bendahara Johor semasa pemerintahan Sultan Alauddin Riayat Shah II.
– Raja Abdullah, adinda Sultan Alauddin Riayat Shah II menitahkan beliau menyusun dan menulis semula *Sulalatus Salatin*.
– Beliau pernah dilantik sebagai penasihat Sultan Iskandar Muda di Aceh.
– Beliau juga dilantik menjadi Raja Uleebalang di Samarlanga.
- (b) – *Sulalatus Salatin*
– Bermaksud Salasilah Raja-Raja atau Peraturan Segala Raja-Raja.
– Naskhah asal bernama *Hikayat Melayu*.
– Telah disusun dan ditulis semula oleh Tun Seri Lanang.
– Menceritakan asal usul keturunan raja-raja Melaka, adat istiadat kerajaan dan sejarah Kesultanan Melayu Melaka.
– *Hikayat Hang Tuah*
– Menurut sejarawan, naskhah ini dihasilkan oleh pengarang dari Johor selepas kekalahan Portugis di Melaka pada tahun 1641.
– Sebuah epik kepahlawanan yang merentas zaman kemilauan Kesultanan Melayu Melaka.
– Kandungan berkaitan dengan ketaatan atau kesetiaan Hang Tuah kepada raja dan Kesultanan Melayu Melaka.
9. Berdasarkan penilaian guru.

Power PT3

Bahagian A

1. D 2. A 3. D 4. B 5. C
6. C 7. D 8. A 9. B 10. C

Bahagian B

1. (a) – Peperangan antara Johor-Acheh-Portugis/ Perang Tiga Segi.
– Perang Johor-Jambi.
– Konflik antara pembesar/ Konflik antara Bendahara Tun Habib Abdul Majid dengan Laksamana Tun Abdul Jamil.
– Ancaman Raja Kechil (dari Siak).
- (b) (i) Memindahkan pusat pemerintahan.
(ii) Membina kota pertahanan.
(iii) Menjalinkan hubungan dengan Belanda.

- (c) – Pemerintah menggunakan kebijaksanaan untuk menyelesaikan masalah.
– Kesultanan Johor Riau mempunyai sumber kekayaan.
– Penduduk bersatu padu/ taat kepada pemerintah.
– Kesultanan Johor Riau menjalinkan hubungan baik dengan kerajaan sekitar.
(Mana-mana jawapan yang munasabah)

2. (a) (i) Pelabuhan Johor yang terletak di kawasan selatan Selat Melaka membolehkan Johor mengawal lalu lintas kapal dagang dari Timur dan Barat.
(ii) Pelabuhan Johor Riau merupakan pusat pertukaran barangan keluaran Alam Melayu dengan barangan dari China, India dan Arab.
(iii) Terdapat 500 hingga 600 buah kapal dagang pelbagai bangsa berlabuh di pelabuhan Johor, terutamanya di pelabuhan Riau.
- (b) – Pelbagai kemudahan seperti gudang disediakan di pelabuhan.
– Urusan jual beli yang menggunakan mata wang memudahkan urusan niaga.
– Pelaksanaan Sistem Naungan memudahkan pedagang untuk mendapatkan surat kebenaran kuasa Belanda untuk belayar tanpa gangguan di Selat Melaka.
– Orang Laut memainkan peranan memelihara keselamatan di perairan.
– Kemudahan membaiki dan membina kapal terdapat di pelabuhan.
(Pilih mana-mana tiga jawapan)
- (c) – Membina pelabuhan di lokasi yang strategik.
– Menyediakan pelbagai kemudahan di pelabuhan.
– Memastikan pelabuhan mampu menyaingi pelabuhan lain.
– Memastikan teknologi terkini digunakan di pelabuhan.
(Mana-mana jawapan yang munasabah)

Bahagian C

1. (a) – Berlaku peperangan antara tiga kuasa ini untuk menguasai perdagangan di Selat Melaka.
– Perang ini dikenali sebagai Perang Tiga Segi atau Perang Seratus Tahun.
– Peperangan ini berakhir apabila Johor memberikan bantuan kepada Belanda untuk mengalahkan Portugis dan menguasai Melaka.
– Acheh pula mengalami kemerosotan selepas kemangkatan Sultan Iskandar Thani.
– Acheh menyerang Johor kerana perdagangannya tergugat.
– Acheh menyerang Portugis di Melaka kerana Portugis hendak menguasai perdagangan Acheh.
- (b) Pemindahan pusat pemerintahan
– Pusat pemerintahan sering berpindah disebabkan oleh keperluan strategi ketenteraan dan pertahanan serta muslihat mempertahankan diri daripada ancaman Portugis dan Acheh.
- Membina kota pertahanan
– Kota Kara dibina semasa pengasasan kerajaan oleh Sultan Alauddin Riayat Shah I.
– Terletak di Kuala Sungai Telor.
– Pagar dibuat dengan pancang kayu besar setinggi 40 kaki (12 meter).
– Diperkuat dengan bedil dan meriam.
Menjalinkan hubungan dengan Belanda
– Belanda meminta bantuan Johor untuk menyerang Melaka.

- Johor mengambil bahagian dalam perang Belanda-Portugis dengan memberikan bantuan.
- Johor membantu Belanda mengepung dan menyerang Portugis di Melaka sejak 2 Ogos 1640.
- Portugis di Melaka berjaya ditewaskan pada Januari 1641.

[Mak. 8m]

- (c) – Pertukaran budaya.
- Menghormati kedaulatan negara lain.
 - Kerjasama dalam bidang pertahanan.
 - Kerjasama dalam bidang ilmu pengetahuan.
 - Mengadakan hubungan dua hala.
 - Kerjasama dalam ekonomi dan pendidikan.
- (Mana-mana jawapan yang munasabah)

Power KBAT

- (a) – Menjadi contoh kepada kerajaan dalam pemerintahan.
- Menanamkan nilai-nilai murni dalam diri masyarakat.
 - Menjadi sumber inspirasi kepada generasi muda.
 - Menyemai sifat/ semangat cinta akan negara.
 - Menyampaikan ilmu pengetahuan.
- (Mana-mana jawapan yang munasabah)
- (b) – Membaca/ memahami karya kesusasteraan.
- Menghayati isi kandungan karya.
 - Mengajak rakan untuk berbincang tentang karya.
 - Menyimpan / membuat koleksi karya.
 - Membaik pulih naskhah karya.
- (Mana-mana jawapan yang munasabah)

Kesultanan Melayu Pahang, Perak, Terengganu dan Selangor

7.1 Pengasasan Kesultanan Pahang, Perak, Terengganu dan Selangor

1. (a) Kesultanan Melayu Melaka.
(b) Raja Muhammad
(c) Sultan Muhammad Shah.
(d) Pekan
(e) Sultan Abdul Jamil Shah
(f) Raja Muda Abdullah
(g) Bendahara Johor
2. (a) Tun Saban dan Nakhoda Kassim ke Kampar menjemput putera Sultan Mahmud Shah bernama Raja Muzaffar untuk ditabalkan sebagai Sultan Perak.
(b) Raja Muzaffar berangkat ke Perak bersama-sama alat kebesaran berupa sebilah pedang Cura Si Manja Kini, sebilah keris, cap mohor, nobat dan Surat Ciri.
(c) Sultan Muzaffar Shah mendirikan pusat pemerintahan yang pertama di Tanah Abang.
3. (a) Kesultanan Johor Riau.
(b) Bugis
(c) Raja Lumu; Sultan Mahmud Shah.
(d) Sultan Salehuddin Shah.
(e) Kuala Selangor.
4. (a) Raja Muhammad
(b) Pekan.
(c) Raja Muzaffar
(d) Tanah Abang.
(e) Tun Zainal Abidin
(f) Tanjung Baru.
(g) Raja Lumu.
(h) Kuala Selangor.

7.2 Warisan Kesultanan Melayu Melaka di Pahang, Perak, Terengganu dan Selangor

5. (a) Mempunyai kaitan dengan Kesultanan Melayu Melaka.
(b) Mengamalkan sistem penggiliran dalam proses pelantikan pengganti sultan.
(c) Mempunyai Dewan Khas yang bertanggungjawab memilih/ melantik sultan.
(d) Pemerintahan bersama-sama Majlis Mesyuarat Kerajaan.
(e) Pemerintahan berasaskan Sistem Pembesar Empat Lipatan Kesultanan Melayu Melaka.
(f) Mempunyai kaitan dengan Kesultanan Johor Riau.
(g) Mengamalkan sistem pewarisan takhta.
6. (a) Kedudukan Sultan sebagai ketua agama diperihalkan dengan jelas dalam Perlembagaan Persekutuan dan Undang-Undang Tubuh Kerajaan Negeri.
(b) Institusi agama seperti mahkamah syariah dan Jabatan Agama Islam berperanan penting di setiap negeri.
(c) Tokoh-tokoh agama berperanan dalam pentadbiran istana dan negeri.
(d) Sultan bertanggungjawab dalam mendaulatkan syiar Islam.
(e) Tauliah penceramah agama dikeluarkan oleh pejabat istana setelah ditandatangani oleh sultan.
7. (a) – Melibatkan upacara melenggang perut untuk membetulkan kedudukan bayi di dalam kandungan.
– Bayi diperdengarkan azan sebaik-baik sahaja dilahirkan.
– Upacara bercukur dijalankan apabila bayi berusia tujuh hari.
– Upacara berendoi, iaitu bayi diletakkan di dalam buaian dan diperdengarkan alunan marhaban.
(b) – Majlis perkahwinan diraja melalui proses adat istiadat yang tersusun.
– Majlis meliputi proses merisik, kemudian memininang, bertunang, berinai besar, khatam Al-Quran, pernikahan, persandingan dan bertepung tawar, santap beradab dan akhir sekali bersiram di atas panca persada.
(c) – Istiadat meliputi tempoh berkabung yang bergantung kepada pihak istana.
– Sepanjang tempoh berkabung, pihak istana akan memberikan sedekah kepada rakyat.
– Usungan disediakan untuk mengangkat jenazah ke tempat pemakaman yang dikenali sebagai Seraja Diraja.
– Setelah selesai jenazah dimakamkan, nobat tidak akan dimainkan untuk tempoh tertentu.
8. (a) ✓
(b) ✗
(c) ✓
(d) ✓
(e) ✗
9. (a) Hikayat Pahang
(b) Hikayat Pelandok Jenaka
(c) Kitab Tib
(d) Kenang-Kenangan Selangor
10. (a) bongkah timah
(b) pitis
(c) tampang
(d) kupang emas
(e) mata wang pitis
(f) Mata wang syiling
11. Berdasarkan penilaian guru.

Power PT3

Bahagian A

1. D 2. A 3. D 4. D 5. A
6. A 7. A 8. D 9. C 10. C

Bahagian B

1. (a) – Menggubal undang-undang tubuh/ *Undang-undang Bagi Diri Kerajaan Terengganu/ Itqan al-muluk bi ta'dil al-suluk*.
 - Memperkemas sistem sukat dan timbang.
 - Menubuhkan mahkamah syariah.
 - Menubuhkan pasukan polis di Terengganu.
- (b) – Banyak jalan raya dan landasan kereta api dibina.
- Pembinaan rumah dan kedai meningkat (terutama di Kuala Lumpur dan Klang).
- (c) – Mempertahankan identiti bangsa.
 - Memelihara keamanan / keharmonian rakyat.
 - Menyatupadukan penduduk berbilang bangsa.
 - Mengelakkan penyalahgunaan kuasa dalam kalangan pemimpin negara.

(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)
2. (a) – Kedudukan Sultan sebagai ketua agama diperihalkan dengan jelas dalam Perlembagaan.
 - Institusi kesultanan mempunyai ikatan yang rapat dengan institusi agama.
 - Tokoh-tokoh agama berperanan dalam pentadbiran istana dan negeri.
 - Di Selangor, mufti menganggotai Dewan di-Raja.
 - Tauliah penceramah agama dikeluarkan oleh pejabat istana setelah ditandatangani oleh sultan.

(*Pilih mana-mana tiga jawapan*)
- (b) – Melibatkan upacara melenggang perut ketika kandungan berusia tujuh bulan.
 - Bayi diperdengarkan azan sebaik sahaja dilahirkan.
 - Upacara bercukur diadakan apabila bayi berusia tujuh hari.
 - Upacara berendoi/ meletakkan bayi di dalam buaian dan diperdengarkan alunan marhaban diadakan.

(*Pilih mana-mana tiga jawapan*)
- (c) – Melambangkan identiti bangsa.
 - Mengelakkan gejala sosial.
 - Mewujudkan anggota masyarakat yang tertib.
 - Memupuk masyarakat yang bertatasusila.

(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Bahagian C

1. (a) – Pada abad ke-15, Pahang merupakan sebahagian wilayah naungan Kesultanan Melayu Melaka.
 - Seri Bija Diraja dilantik sebagai wakil untuk mentadbir Pahang.
 - Sultan Melaka/ Sultan Mansur Shah telah menghantar putera baginda/ Raja Muhammad untuk ditabalkan sebagai Sultan Pahang.
 - Raja Muhammad berangkat dari Melaka ke Pahang diiringi oleh golongan bangsawan Melaka.
 - Mereka dilantik sebagai Bendahara/ Temenggung/ Penghulu Bendahari/ Hulubalang Besar.
 - Pada tahun 1470, Raja Muhammad mengasaskan Kesultanan Pahang dengan menggunakan gelaran Sultan Muhammad Shah.
 - Baginda mendirikan pusat pemerintahan di Pekan (berhampiran Kuala Sungai Pahang).
 - Wilayah pemerintahan kerajaan Pahang meliputi dari Sedili Besar hingga Terengganu.

[Mak. 6m]

- (b) – Pada abad ke-15, Perak merupakan sebahagian daripada wilayah naungan Kesultanan Melayu Melaka.
 - Serangan Portugis ke atas Melaka menyebabkan Sultan Mahmud Shah meninggalkan Melaka.
 - Baginda dan keluarga meninggalkan Melaka dan kemudian bersemayam di Kampar.
 - Pembesar Perak yang bernama Tun Saban dan Nakhoda Kassim telah mengadap baginda di Kampar.
 - Mereka menjemput putera Sultan Mahmud Shah, Raja Muzaffar untuk ditabalkan sebagai sultan di Perak.
 - Pada tahun 1528, Raja Muzaffar berangkat ke Perak untuk mengasaskan Kesultanan Perak.
 - Baginda menggunakan gelaran Sultan Muzaffar Shah.
 - Keberangkatan baginda ke Perak diiringi oleh anak/ isteri/ para pengikut/ pengiring yang menjemputnya dari Perak.
 - Baginda juga membawa bersama alat-alat kebesaran diraja seperti pedang Cura Si Manja Kini/ sebilah keris/ cap mohor/ nobat/ Surat Ciri.
 - Sultan Muzaffar Shah mendirikan pusat pemerintahan yang pertama di Tanah Abang.
 - Keturunan baginda terus mewarisi takhta kerajaan Perak hingga hari ini.

[Mak. 8m]

- (c) – Menghargai warisan tradisi/ budaya bangsa.
 - Mengukuhkan jati diri bangsa.
 - Memelihara/ mempertahankan identiti bangsa.
 - Mengukuhkan ikatan kekeluargaan/ kekitaan.
 - Bersifat lebih terbuka.
 - Memupuk perasaan sayang kepada warisan budaya.
 - Meningkatkan semangat patriotisme.
 - Melahirkan rasa cinta akan tanah air.

(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

[Mak. 6m]

Power KBAT

1. – Menunjukkan perkembangan pengetahuan.
 - Wujud kesedaran dalam kalangan masyarakat.
 - Merekodkan peristiwa sejarah.
 - Mengukuhkan kedudukan bahasa Melayu.
 - Penggunaan tulisan Jawi.
 - Menjadi sumber inspirasi masyarakat.

(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)
2. – Menghasilkan penulisan yang berkualiti.
 - Menggalakkan masyarakat membaca.
 - Mendapatkan sokongan anggota masyarakat.
 - Mendedahkan masyarakat kepada penulisan luar negara.
 - Mengambil bahagian dalam pertandingan penulisan peringkat antarabangsa.
 - Memberikan ganjaran kepada penulis yang berjaya.

(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Kerajaan Kedah, Kelantan, Negeri Sembilan dan Perlis

8.1 Pengasasan Kerajaan Kedah, Kelantan, Negeri Sembilan dan Perlis

1. (a) Kuala Sungai Merbok, Kedah
- (b) Tun Dermadewa; Tun Perkasa
- (c) nobat
- (d) Sungai Mas

2. (a) Raja Sakti I
(b) Raja Bahar
(c) Long Yunus
(d) Che Siti Wan Kembang
(e) Puteri Saadong
(f) Sultan Muhammad II
3. (a) Masyarakat Minangkabau telah menetap di beberapa wilayah di Negeri Sembilan.
(b) Empat orang Penghulu Luak terdiri daripada Sungai Ujong, Jelebu, Johol dan Rembau telah menjemput seorang putera raja Minangkabau di Sumatera untuk dirajakan di Negeri Sembilan.
(c) Raja Minangkabau bersetuju untuk menghantar Raja Melewar sebagai pemerintah di Negeri Sembilan.
(d) Raja Melewar mengasaskan kerajaan Negeri Sembilan yang berpusat di Seri Menanti.
(e) Baginda memakai gelaran Yamtuan Seri Menanti dan mendapat pengiktirafan daripada pemerintah Kesultanan Johor Riau.
4. (a) Kedah
(b) Sultan Dhiauddin Mukarram Shah II
(c) Kangar
(d) Kedah
(e) Syed Hussin Jamalullail
(f) Arau

Hubungan Kerajaan Kedah, Kelantan, Negeri Sembilan dan Perlis dengan Negeri-negeri Melayu yang Lain

5. (a) Memperkukuh kedaulatan.
(b) Mendapatkan pengiktirafan kedaulatan kerajaan.
(c) Memelihara kestabilan dalam negeri.
(d) Memelihara kemakmuran negeri.
6. (a) (i) Hubungan terjalin disebabkan persamaan dalam aspek bahasa dan budaya.
(ii) Memudahkan interaksi antara kerajaan.
(iii) Bersikap toleransi dalam menerima amalan budaya kerajaan lain.
(b) (i) Perkongsian sempadan dengan kerajaan Melayu yang lain memudahkan perhubungan.
(ii) Sungai memainkan peranan sebagai laluan perhubungan yang dikongsi secara bersama-sama antara negeri.
(iii) Pembentukan pelabuhan di pinggir sungai menggalakkan lagi hubungan dengan negeri berjiran dan kuasa luar.
(c) (i) Hubungan antara kerajaan berlaku melalui penerimaan Islam oleh pemerintah.
(ii) Hubungan antara kerajaan diperkukuh dalam kegiatan keagamaan dan peranan ulama.
(iii) Kehadiran penuntut dari pelbagai wilayah membolehkan perkongsian institusi pendidikan agama.
7. (a) Mengiktiraf kerajaan Melayu yang lain.
(b) Pada tahun 1775, Sultan Terengganu mengiktiraf kerajaan Kelantan yang disatukan oleh Long Yunus.
(c) Memberikan bantuan pertahanan kepada kerajaan lain.
(d) Pelantikan Long Gaffar dari kerajaan Reman sebagai Perdana Menteri Kelantan merangkap Panglima Perang telah membantu mengekalkan keamanan di Kelantan.
(e) Perkahwinan diraja.
(f) Raja Syed Hussin, Raja Perlis berkahwin dengan Tengku Nor Asiah, cucunda kepada Sultan Abdullah Mukarram Shah, Sultan Kedah ke-20.

8. (a) Terengganu
(b) Melaka
(c) Perlis; Kedah
9. (a) Pangkalan Lembah Bujang, Pangkalan Kuala Merbok terletak di Sungai Merbok dan Pangkalan Kuala Muda di Sungai Muda.
(b) Kedah memperdagangkan beras, garam, damar, kapur barus dan emas urai, manakala gading dan gajah bagi perdagangan entrepotnya.
(c) Pangkalan Galoh dibina di Sungai Kelantan.
(d) Kelantan memperdagangkan emas.
(e) Pangkalan terletak di Sungai Linggi.
(f) Negeri Sembilan memperdagangkan bijih timah, sirih, kayu gaharu dan kapur barus.
(g) Pelabuhan Kuala Perlis dibina di Sungai Perlis.
(h) Perlis memperdagangkan beras dan bijih timah.
10. Berdasarkan penilaian guru.

Power PT3

Bahagian A

1. B	2. D	3. C	4. D	5. C
6. D	7. B	8. C	9. D	10. A

Bahagian B

1. (a) – Mengasaskan Kota Bharu sebagai pusat pemerintahan kerajaan Kelantan (pada tahun 1844).
– Membina Istana Balai Besar (sebagai tempat pentadbiran kerajaan dan tempat baginda bersemayam).
– Menguatkuasakan undang-undang syarak.
– Berjaya memakmurkan Kelantan sebagai pusat perdagangan yang penting.
(b) – Menjamin keamanan negeri daripada campur tangan kuasa luar.
– Mewujudkan kestabilan dalam pemerintahan.
– Membolehkan Negeri Sembilan memperluas hubungan perdagangan dengan kerajaan lain.
(c) – Berwawasan
– Bersifat tanggungjawab
– Tegas dalam menjalankan tugas
– Adil dan saksama
– Tidak menyalahgunakan kuasa
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)
2. (a) – Memperkukuh kedaulatan/ mempertahankan kedaulatan negeri.
– Mendapatkan pengiktirafan.
– Memelihara kestabilan dalam negeri.
– Memelihara kemakmuran negeri.
(*Pilih mana-mana tiga jawapan*)
(b) – Mengiktiraf kerajaan Melayu yang lain/ kerajaan yang lebih kecil.
– Memberikan bantuan pertahanan/ ketenteraan.
– Mengadakan perkahwinan diraja dengan kerajaan lain.
(c) – Memberikan bantuan teknikal kepada negara lain.
– Menganjurkan sukan/ rancangan kebudayaan bersama.
– Menggalakkan kerjasama dua hala.
– Mengadakan kerjasama ekonomi.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Bahagian C

1. (a) Kerajaan Kedah
– Memperdagangkan beras, garam, damar, kapur barus dan emas urai.

- Pedagang dari Perak dan Melaka membawa barang dagangan seperti arang kayu, papan dan ikan kering. Kerajaan Kelantan
- Memperdagangkan emas dan dikunjungi oleh pedagang dari dalam dan luar Kepulauan Melayu. Kerajaan Perlis
- Memperdagangkan beras dan bijih timah dengan negeri jiran dan Siam. Kerajaan Negeri Sembilan
- Memperdagangkan bijih timah, sirih, kayu gaharu dan kapur barus dengan Johor dan Melaka.

[Mak. 6m]

- (b) – Tempat pengumpulan barang.
– Mengendalikan kargo.
– Menjana ekonomi negara.
– Pengendalian penumpang.
– Perlindungan kapal berlabuh.
– Tempat membaiki kapal.
– Tapak untuk pembangunan industri.
– Komponen rangkaian pengangkutan.
– Tempat persinggahan pada waktu kecemasan.
- [Mak. 8m]
- (c) – Kemudahan teknologi yang canggih.
– Sistem keselamatan yang tinggi.
– Kemudahan pengangkutan.
– Tempat penyimpanan barang yang besar.
– Kawasan yang luas.
– Infrastruktur yang lengkap.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Power KBAT

- (a) – Menghormati kerajaan lain.
– Mengadakan lawatan.
– Menganjurkan perkahwinan siasah.
– Memberikan bantuan.
– Sentiasa bertukar-tukar pendapat.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)
- (b) – Ekonomi negara akan lebih mampan.
– Kestabilan politik/ tidak berlaku peperangan.
– Menjadi medium bagi menyelesaikan konflik yang timbul.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)
- (c) – Tidak sombong/ tidak angkuh.
– Mengutamakan kesejahteraan rakyat.
– Mengutamakan ekonomi kerajaan.
– Memantapkan pemerintahan/ kedaulatan kerajaan.
– Menghormati negara jiran.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Warisan Kerajaan Kedah, Kelantan, Negeri Sembilan dan Perlis

9.1 Warisan Kerajaan Kedah, Kelantan dan Perlis

1. (a) Sultan.
(b) Raja.
(c) Putera Sultan
(d) jurai keturunan pemerintah pengasas.
2. (a) sebagai ketua negeri/ Ketua agama Islam.
(b) lambang perpaduan rakyat.
(c) wakil pentadbir bagi pihak kerajaan
(d) jajahan/ daerah.
(e) penguasa pada peringkat mukim.
(f) perantara antara rakyat dengan pemerintah.

3. (a) jenazah pemerintah dimakamkan.
(b) mempersembahkan naskhah al-Quran dan alat kebesaran diraja.
(c) mengucup keris kuasa.
(d) "Daulat Tuanku".
(e) hubungan antara pemerintah dengan rakyat.
(f) keputeraan pemerintah.
(g) berjasa.
4. (a) layak menjadi Ahli Dewan Undangan Negeri.
(b) lelaki, berketurunan raja, berbangsa Melayu dan beragama Islam.
(c) Ketua Negeri dan Ketua Agama Islam.
(d) Menteri Besar menjadi Badan Penasihat Sultan atau Raja.
(e) menyerahkan negeri atau kuasa negeri kepada kerajaan lain.
5. (a) Mencatatkan sejarah istana Kedah dan pentadbiran Perlis.
(b) Mengisahkan pengasasan kerajaan Kedah, pembukaan kota pentadbiran dan pengislaman pemerintah.
(c) Mencatatkan secara kronologi maklumat jurai pemerintah negeri Kedah dari tahun 630 M hingga 1911.
(d) Dipersembahkan dalam bentuk syair yang mengisahkan perang tentera Kedah.
(e) Mengisahkan pemerintahan negeri Kelantan sejak zaman Che Siti Wan Kembang, Puteri Saadong dan Raja Abdullah hingga tahun 1900.
(f) Mencatatkan sejarah pengasasan kerajaan Kelantan dan peristiwa penting setiap pemerintah.
6. (a) Seni ukir
(b) Seni bina
(c) Seni pertukangan dan barang perhiasan
(d) Seni kraf tangan
(e) Seni persembahan
(f) Seni silat

9.2 Keunikan Adat dan Pemerintahan Negeri Sembilan

7. (a) – Kaum perempuan dianggap Ibu Soko, iaitu ibu yang melahirkan anggota masyarakat.
– Setiap anak merupakan anggota suku ibunya.
– Anggota suku dianggap sedarah kerana berasal daripada moyang perempuan yang sama sebelah ibu.
(b) – Hukuman bersifat pemulihan dengan memberikan pertimbangan terhadap pesalah ke arah kebaikan.
– Pelaksanaan hukuman juga mengutamakan perasaan dan kepentingan pesalah.
(c) – Perkahwinan sesama suku tidak digalakkan kerana setiap suku dianggap sebagai sebuah keluarga besar dan bersaudara.
– Adat Perpatih menggalakkan perkahwinan di luar suku bagi mewujudkan hubungan persaudaraan antara suku.
(d) – Upacara melibatkan penerimaan orang dari suku lain atau orang luar untuk menjadi ahli suku.
– Seseorang itu akan bersumpah taat setia dan bersaudara dengan ahli suku yang akan disertainya.
(e) – Harta pusaka merangkumi tanah dan rumah.
– Harta pusaka ini diwarisi secara turun-temurun daripada ibu kepada anak perempuan.
8. (a) Berperanan sebagai ketua negeri yang merupakan lambang kesatuan dan persekutuan.
(b) Bertanggungjawab dalam memilih seorang yang layak daripada keturunan Yamtuan Radin untuk menjadi Yamtuan Besar atau Yang di-Pertuan Besar.

- (c) Berperanan dalam memilih Undang dan Penghulu serta menjaga keamanan dan keselamatan selain bertanggungjawab dalam menyelesaikan pertelingkahan antara suku.
- (d) Sebagai ketua rujukan dalam aspek yang berkaitan dengan adat dan hukum.
- (e) Terlibat secara langsung dalam pemilihan dan pelantikan Buapak dalam kelompok yang diwakilinya.

9. Berdasarkan penilaian guru.

Power PT3

Bahagian A

1. B	2. B	3. B	4. D	5. A
6. D	7. C	8. D	9. B	10. D

Bahagian B

1. (a) (i) – Kerajaan Kedah dan Kelantan menggunakan gelaran Sultan.
– Kerajaan Perlis menggunakan gelaran Raja.
(ii) – Pelantikan putera Sultan atau Raja sebagai pengganti.
– Pengganti dilantik daripada jurai keturunan pemerintah pengasas.
- (b) – Hierarki tertinggi dalam pemerintahan beraja.
– Sebagai ketua negeri.
– Memiliki keistimewaan.
– Bertanggungjawab sebagai ketua agama Islam.
- (c) – Mengambil tahu tentang salasilah sultan/ raja.
– Tidak melakukan perkara-perkara yang boleh menjejaskan imej sultan/ raja.
– Mengamalkan prinsip Rukun Negara.
– Menghormati undang-undang.
– Menyambut ulang tahun keputeraan raja dengan penuh kegembiraan.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)
2. (a) – Jurai keturunan sebelah ibu diutamakan.
– Pelaksanaan hukuman bersifat pemulihan.
– Perkahwinan sesama suku tidak digalakkan.
– Upacara Kedim dijalankan untuk menerima orang dari suku lain untuk menjadi ahli suku.
– Pewarisan pusaka oleh kaum wanita.
(*Pilih mana-mana empat jawapan*)
- (b) – Mengetahui/ memahami/ menghafal adat dan asal usul kelompok kekeluargaan yang diwakilinya.
– Terlibat secara langsung dalam pemilihan/ pelantikan Buapak dalam kelompok yang diwakilinya.
– Jika tiada Ibu Soko, semua peringkat pelantikan pemimpin adat di Negeri Sembilan tidak boleh dilaksanakan.
- (c) – Mewujudkan masyarakat yang harmonis.
– Mengatasi masalah gejala sosial.
– Mewujudkan anggota masyarakat yang bertatasusila.
– Mengeratkan perpaduan anggota masyarakat.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Bahagian C

1. (a) – Ibu Soko mengetahui/ memahami/ menghafal adat/ asal usul kelompok kekeluargaan yang diwakilinya.
– Terlibat secara langsung dalam pemilihan/ pelantikan Buapak dalam kelompok yang diwakilinya.
– Jika tiada Ibu Soko, semua peringkat pelantikan pemimpin adat di Negeri Sembilan tidak boleh dilaksanakan.
– Anak buah dalam Perut akan melantik seorang ketua yang digelar Buapak.

- Buapak menjadi ketua rujukan dalam aspek yang berkaitan dengan adat dan hukum.
- Lembaga merupakan Ketua Suku yang dilantik oleh Buapak.
- Peranan Lembaga ialah memilih Undang / Penghulu.
- Menjaga keamanan dan keselamatan.
- Menyelesaikan pertelingkahan antara suku.
- Mengurus pembahagian harta pusaka.
- Undang adalah ketua Luak yang dilantik oleh Lembaga.
- Undang Yang Empat ialah Undang Sungai Ujong, Undang Jelebu, Undang Johol dan Undang Rembau.
- Undang Yang Empat akan berkerapatan bagi memilih seorang yang layak daripada keturunan Yamtuan Radin untuk menjadi Yamtuan Besar atau Yang di-Pertuan Besar.
- Yang di-Pertuan Besar Negeri Sembilan dipilih oleh Undang Yang Empat.
- Peranan Yang di-Pertuan Besar ialah sebagai ketua negeri.
- Baginda merupakan lambang kesatuan dan persekutuan.

[Mak. 8m]

- (b) – Jurai keturunan sebelah ibu diutamakan.
- Kaum perempuan dianggap Ibu Soko/ ibu yang melahirkan anggota masyarakat.
- Setiap anak merupakan anggota suku ibunya.
- Anggota suku dianggap sedarah kerana berasal daripada moyang perempuan yang sama sebelah ibu.
- Pelaksanaan hukuman bersifat pemulihan.
- Memberikan pertimbangan terhadap pesalah ke arah kebaikan.
- Juga mengutamakan perasaan dan kepentingan pesalah.
- Perkahwinan sesama suku tidak digalakkan.
- Setiap suku dianggap sebagai sebuah keluarga besar / bersaudara.
- Menggalakkan perkahwinan di luar suku bagi mewujudkan hubungan persaudaraan antara suku.
- Seseorang lelaki yang berkahwin akan menjadi anggota keluarga suku isterinya.
- Digelar "orang semenda" yang bermaksud orang mendatang.
- Wanita yang berkahwin sesama suku akan hilang hak mewarisi pusaka/ manakala lelaki pula akan hilang hak untuk menyandang jawatan dalam adat.
- Jika hendak mengembalikan hak tersebut, perlu dijalankan adat memulih pusaka.
- Upacara Kedim melibatkan penerimaan orang dari suku lain atau orang luar untuk menjadi ahli suku.
- Seseorang itu akan bersumpah taat setia dan bersaudara dengan ahli suku yang akan disertainya.
- Penghebahan akan dibuat.
- Pewarisan harta pusaka oleh wanita supaya mereka tidak terabai.

[Mak. 6m]

- (c) – Pilihan raya.
- Pemimpin dipilih oleh rakyat.
- Rakyat bebas bersuara.
- Pandangan rakyat dibahaskan di parlimen.
- Semua rakyat berpeluang menjadi pemimpin.
- Mengamalkan kepelbagaian budaya.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Power KBAT

- Menyedarkan kita tentang kepentingan menghargai keunikan warisan.

- Mendidik kita agar sentiasa mempertahankan budaya bangsa.
 - Menyedarkan kita supaya sentiasa kreatif dan inovatif.
 - Menyedarkan kita untuk memelihara dan mengekalkan warisan.
 - Menyedarkan kita kepentingan memelihara kegemilangan negara.
 - Menyedarkan kita kepentingan mempertahankan nilai-nilai murni yang diamalkan oleh masyarakat.
 - Memahami warisan budaya bangsa.
- (Mana-mana jawapan yang munasabah)

BAB 10 Sarawak dan Sabah

PBD 10.1 Sarawak dan Sabah dalam Alam Melayu

1. (a) ✓
 (b) ✓
 (c) ✗
 (d) ✓
 (e) ✓
 (f) ✗
 (g) ✓
 (h) ✓
 (i) ✗
 (j) ✓

PBD 10.2 Kemunculan Pemerintahan Tempatan

2. (a) Tuai Rumah
 (b) Kelunan Maren/ Hipun Uma
 (c) Peran Lepo
 (d) Laih Rayeh
3. (a) (i) Brunei
 (ii) Sulu
 (b) (i) Kehakiman
 (ii) Keamanan
 (iii) Kebajikan penduduk
 (c) (i) Mengutip cukai.
 (ii) Menjalankan aktiviti perdagangan.
 (d) Ketua Bebas
 (e) muara sungai
 (f) (i) Marudu
 (ii) Tungku
 (g) (i) Menegakkan kekuasaan.
 (ii) Melaksanakan undang-undang sendiri.

PBD 10.3 Kegiatan Ekonomi Masyarakat Sarawak dan Sabah

4. (a) Melayu
 (b) Kedayan
 (c) Melanau
 (d) Perdagangan/ Menangkap ikan.
 (e) Membuat perahu/ Perusahaan sagu.
 (f) Melayu
 (g) Iban
 (h) Bidayuh
 (i) Menanam padi.
 (j) Menanam buah-buahan/ sayur-sayuran.
 (k) Kenyah
 (l) Penan
 (m) Kayan
 (n) Mengutip hasil hutan.
 (o) Memburu haiwan liar/ Menanam padi.

Kegiatan Ekonomi	Pesisir pantai	Lembah sungai	Pedalaman
Menanam padi		✓	✓
Mengutip hasil hutan			✓
Menanam sayur-sayuran dan buah-buahan		✓	
Mengutip hasil laut	✓		
Mengutip sarang burung			✓
Menangkap ikan	✓		
Perdagangan	✓		
Membuat perahu	✓		

PBD 10.4 Keunikan Masyarakat Bumiputera Sarawak dan Sabah

6. (a) Kadazandusun
 (b) petani pedalaman.
 (c) Suluk
 (d) pantai timur
 (e) Orang Sungai
 (f) Bajau/ Sama
 (g) menunggang kuda.
 (h) Murut
 (i) orang bukit/ orang dari pedalaman pergunungan yang terpencil.
7. (a) Sumber bekalan air untuk kegunaan harian.
 (b) Sistem pengangkutan yang efisien.
 (c) Menjadi kawasan petempatan.
 (d) Sumber masyarakat mencari rezeki.
 (e) Tempat masyarakat menjalankan perdagangan.
 (f) Tempat masyarakat menjalankan kegiatan rekreasi.
8. (a) pua kumbu
 (b) keringkam
 (c) Sintung Duduk; lanji; basong
 (d) bakul
 (e) terendak
 (f) Patung Burung Kenyalang
 (g) Tiang Totem
9. (a) Menggubah inavol dan menghasilkan selendang yang berwarna-warni.
 (b) Menghasilkan kain dastar yang digunakan sebagai tanjak.
 (c) Menghasilkan bakul yang mempunyai pelbagai kegunaan seperti wakid untuk membawa barang yang besar, tayen untuk membawa hasil dari kebun dan barang hantaran serta buan sebagai tempat menyimpan barang.
 (d) Menghasilkan tikar pandan yang diperbuat daripada daun serdang seperti tikar pandan dan duang (tudung saji).
 (e) Menghasilkan barang besi seperti Guuk, Badi' dan Pida' untuk upacara perkahwinan.
10. (a) diadakan oleh kaum Iban untuk menyatakan terima kasih kepada tuhan / petara.
 (b) diadakan untuk menentukan ratu cantik dan jejak tampan.

- (c) Merupakan pesta menuai.
- (d) Diadakan sebagai tanda kesyukuran atas hasil yang diperoleh oleh petani.
- (e) Bertujuan untuk mengelak malapetaka oleh roh jahat yang dipanggil Ipok.
- (f) Perayaan diadakan sebagai simbol kesyukuran untuk meraikan semangat padi atau Bambaazon.
- (g) agar mereka mendapat lebih banyak hasil tuaian padi pada tahun berikutnya.
- (h) asal usul pengorbanan Huminodun.
- (i) Bagi memperingati peranan lepa dalam kehidupan kaum Bajau/ Sama di pantai timur Sabah.

11. (a) Tarian Datun Julud
 (b) Bermukun
 (c) Ngajat
 (d) Limbai
 (e) Magunatip
 (f) Sumazau
 (g) Rumah panjang
 (h) Rumah tinggi
 (i) Rumah baruk
 (j) Rumah panjang Rungus
 (k) Rumah panjang Murut
 (l) Lepa

12. (a) – Terdapat beberapa jenis tarian Ngajat Iban seperti Ngajat Indu dan Ngajat Lesung.
 – Tarian Ngajat ditarikan sebagai pemberi semangat kepada para pejuang yang hendak pergi berperang.
 (b) – Sebagai lambang kegembiraan dan terima kasih.
 – Bulu burung kenyalang digunakan semasa tarian dipersembahkan.
 – Tarian diiringi oleh alat muzik tradisional, iaitu sape.
 (c) – Dipersembahkan semasa Pesta Kaamatan dan majlis keramaian.
 – Perkataan Sumazau diambil daripada perkataan "sazau" yang merujuk pergerakan tangan penari seperti seekor burung helang.

13. Berdasarkan penilaian guru.

Power PT3

Bahagian A

1. D 2. C 3. A 4. C 5. B
 6. D 7. B 8. A 9. B 10. D

Bahagian B

1. (a) (i) Berdagang
 (ii) Menangkap ikan
 (iii) Membuat perahu
 (b) (i) Memungut hasil hutan
 (ii) Menanam padi
 (iii) Memungut sarang burung
 (c) – Menggalakkan belia/ lepasan universiti bergiat dalam bidang pertanian.
 – Menggalakkan penggunaan teknologi moden dalam bidang pertanian.
 – Meningkatkan R&D/ penyelidikan pertanian.
 – Memberikan ganjaran kepada petani yang berjaya.
 (*Mana-mana jawapan yang munasabah*)
2. (a) – Sungai menjadi sumber bekalan air untuk memasak, minum, mandi dan membasuh pakaian.
 – Sungai menjadi kawasan petempatan yang dikenali sebagai kampung air.
 – Sungai merupakan sumber rezeki kepada penduduk di kawasan sekitar sungai.

- Sungai menjadi tempat kegiatan rekreasi seperti pesta regata dan acara perahu berhias.
- (b) – Berdagang
 – Menangkap ikan
 – Memungut hasil laut
- (c) – Tidak membuang sampah ke dalam sungai.
 – Menjadikan sungai sebagai kawasan riadah masyarakat.
 – Sentiasa mengadakan gotong-royong di sekitar sungai.

(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Bahagian C

1. (a) – Masyarakat Iban/ Bidayuh/ Orang Ulu menyambut Pesta Menuai/ Gawai Dayak.
 – Upacara *Miring* diadakan oleh kaum Iban untuk menyatakan terima kasih kepada tuhan.
 – Acara Kumang dan Keling Gawai, iaitu pemilihan ratu cantik dan jejak tampan.
 – Kaum Bisaya/ Kadayan menyambut Pesta Babulang/ Makan Tahun.
 – Pesta Babulang merupakan pesta menuai.
 – Makan Tahun diadakan sebagai tanda kesyukuran atas hasil yang diperoleh oleh petani.
 – Acara lumba kerbau juga diadakan semasa Pesta Babulang.
 – Kaum Melanau menyambut Pesta Kaul.
 – Pesta Kaul bertujuan mengelak malapetaka oleh roh jahat yang dipanggil Ipok.
 – Semasa Pesta Kaul, diadakan acara Tibau, iaitu permainan berayun oleh golongan lelaki.

[Mak. 6m]

- (b) – Kaum Kadazandusun/ Murut menyambut Pesta Kaamatan.
 – Perayaan diadakan sebagai tanda kesyukuran untuk meraikan semangat padi Bambaazon/ Bambarayon.
 – Upacara kesyukuran kepada semangat padi dijalankan oleh Bobohizan atau Bobolian.
 – Melalui upacara ini, masyarakat berharap mendapat lebih banyak hasil tuaian padi pada tahun berikutnya.
 – Pertandingan ratu cantik/ Unduk Ngadau diadakan.
 – Acara berkaitan dengan asal usul pengorbanan Huminodun diadakan.
 – Kaum Bajau/ Sama menyambut Pesta Regata Lapa.
 – Perayaan diadakan bagi memperingati peranan lepa dalam kehidupan kaum Bajau/ Sama di pantai timur Sabah.
 – Dalam perayaan ini, mereka menghiasi lepa.

[Mak. 8m]

- (c) – Masyarakat sibuk bekerja.
 – Tidak mewarisi tarian daripada generasi sebelumnya.
 – Tidak berminat.
 – Takut dianggap kolot atau ketinggalan zaman.
 – Masyarakat berhijrah ke bandar.
 – Lebih mementingkan pendidikan.
 (*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Power KBAT

- (a) – Kepelbagaian budaya satu keunikan masyarakat kita.
 – Dapat mendidik kita supaya menghargai warisan masyarakat lain.
 – Dapat memupuk semangat perpaduan yang lebih erat.
 – Dapat menguatkan jati diri.
 – Dapat meningkatkan imej negara.
 (*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

- (b) – Sentiasa bersikap tolak ansur.
– Memahami budaya kaum lain.
– Menghormati budaya kaum lain.
– Tidak bersifat angkuh/ tidak sombong.
– Mengamalkan prinsip Rukun Negara.
– Menjalinkan perpaduan yang erat.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Pentaksiran Akhir Tahun

SKOR

100

Bahagian A

1. B	2. B	3. A	4. A	5. D
6. B	7. C	8. D	9. C	10. A
11. D	12. C	13. A	14. A	15. D
16. C	17. D	18. B	19. C	20. B

Bahagian B

1. (a) – Menjadi alat komunikasi.
– Menyimpan rekod pemerintahan/ perundangan/ perdagangan/ keagamaan.
– Sumber rujukan/ dokumentasi kepada ahli sejarah.
(*Pilih mana-mana dua jawapan*)
- (b) – *Hikayat Nabi Bercukur*
– *Hikayat Nabi Wafat*
– *Hikayat Bulan Berbelah*
– *Hikayat Nabi Yusuf*
- (c) – Memberikan pengajaran dan teladan.
– Memberikan pengetahuan.
– Meningkatkan penguasaan bahasa.
– Menggambarkan suasana silam.
– Memelihara warisan budaya.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

[Mak. 4m]

2. (a) – Pemilihan raja berasaskan keturunan dan pembesar mengesahkannya.
– Mengingkari raja adalah perbuatan menderhaka.
– Raja diberikan gelaran bagi menggambarkan kebesaran kuasa.
– Raja diberikan gelaran mengikut identiti dan keunikan kerajaan.
(*Pilih mana-mana tiga jawapan*)
- (b) – Mengamalkan sikap terbuka dalam amalan beragama.
– Mengamalkan sikap toleransi dalam amalan beragama.
– Agama sebagai simbol penyatuan raja dan rakyat.
– Golongan agama diberikan tempat dan kedudukan yang tinggi dalam kerajaan.
– Candi besar dibina bagi melambangkan keagungan kerajaan.
– Pendidikan Islam melalui institusi pondok atau madrasah.
(*Pilih mana-mana tiga jawapan*)
- (c) – Melahirkan insan kamil.
– Mewujudkan keharmonian dalam masyarakat.
– Mengamalkan nilai-nilai murni.
– Membina corak kehidupan yang mulia.
– Melahirkan masyarakat bertatasusila.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

[Mak. 4m]

3. (a) – Pelabuhan Johor Lama, Batu Sawar dan Panchor mudah dimudiki oleh kapal besar kerana Sungai Johor lebar dan dalam.

- Pelabuhan Johor menjadi tumpuan pedagang dari China, Gujerat, Belanda dan Inggeris.
– Pelabuhan Johor Riau berperanan sebagai pusat pertukaran barangan keluaran Alam Melayu dengan barangan dari China, India dan Arab.
– Terdapat 500 hingga 600 buah kapal dagang pelbagai bangsa berlabuh di pelabuhan Riau.
(*Pilih mana-mana tiga jawapan*)
- (b) – Gudang bawah tanah disediakan untuk menyimpan barang dagangan.
– Cukai pelabuhan yang berpatutan dikenakan terhadap pedagang.
– Syahbandar menetapkan ukuran dan berat timbangan barangan.
– Sistem Naungan diperkenalkan bagi memudahkan pedagang luar dan pedagang tempatan mendapatkan surat kebenaran kuasa Belanda untuk belayar tanpa gangguan di Selat Melaka.
– Orang Laut ditugaskan untuk mengawal pelabuhan, menunda kapal dagang, menunjuk arah serta mengawal keselamatan di perairan Johor dan Selat Melaka.
– Kemudahan membaiki dan membina kapal bersaiz kecil disediakan di pelabuhan Johor.
(*Pilih mana-mana tiga jawapan*)
- (c) – Pentadbiran dan pengurusan yang cekap menjamin kemakmuran negeri.
– Usaha yang gigih membawa kejayaan dalam pelbagai bidang.
– Perpaduan rakyat yang erat menjamin kestabilan.
– Kita mempunyai potensi untuk mencapai kecemerlangan dalam bidang perdagangan.
– Usaha perlu dilakukan bagi mengembalikan kegemilangan negara dalam bidang perdagangan.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)
4. (a) – Kaum perempuan dianggap Ibu Soko/ ibu yang melahirkan anggota masyarakat.
– Setiap anak merupakan anggota suku ibunya.
– Anggota suku dianggap sedarah kerana berasal daripada moyang perempuan yang sama sebelah ibu.
- (b) – Mengetahui/ memahami/ menghafal adat dan asal usul kelompok kekeluargaan yang diwakilinya.
– Terlibat secara langsung dalam pemilihan dan pelantikan Buapak dalam kelompok yang diwakilinya.
– Jika tiada Ibu Soko, semua peringkat pelantikan pemimpin adat di Negeri Sembilan tidak boleh dilaksanakan.
- (c) – Memberikan pendidikan kepada anak-anak tentang adat resam sejak kecil lagi.
– Menjalankan kempen mengenali adat resam.
– Mengamalkan adat resam dalam kehidupan seharian.
– Membuat kajian tentang aspek-aspek adat resam tempatan.
– Media massa seperti akhbar dan televisyen menyebarkan pengetahuan tentang adat resam.
(*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

Bahagian C

5. (a) (i) – Masyhur semasa pemerintahan Fan Shih-man.
– Beliau meluaskan empayar Funan ke Sungai Mekong hingga Teluk Camranh di sebelah timur.
– Beliau menguasai selatan Myanmar dan Segenting Kra.
– Berjaya menguasai jalan perdagangan utama antara Timur dengan Barat.
– Pada abad ketiga, Funan menjadi pusat perdagangan utama di Alam Melayu.

[Mak. 3m]

- (ii) – Masyhur semasa pemerintahan Sangramadhananjaya pada abad ke-8.
- Srivijaya berjaya menakluk Sumatera, selatan Myanmar, Tanah Melayu dan Segenting Kra.
- Menguasai Selat Melaka dan Selat Sunda yang merupakan jalan laut antarabangsa.
- Berkembang menjadi pusat perdagangan utama di Alam Melayu.
- Menjadi pusat pengajian agama Buddha.

[Mak. 3m]

- (b) – Kerajaan Funan menghantar utusan ke China pada abad ketiga.
- Bertujuan untuk memohon bantuan ketenteraan bagi menentang Dai Viet.
- Kerajaan Champa menghantar utusan ke China pada abad ketiga.
- Bertujuan untuk memulihkan hubungan setelah berperang dengan Dai Viet, iaitu sekutu China.
- Kerajaan Majapahit menghantar utusan ke China pada abad ke-14.
- Bertujuan untuk menjalin hubungan persahabatan.
- Kerajaan Srivijaya menghantar utusan ke China pada abad ketujuh.
- Bertujuan untuk mendapatkan pengiktirafan dan mengukuhkan hubungan persahabatan dan perdagangan.
- Kerajaan Angkor menghantar utusan ke China pada abad ke-12.
- Bertujuan untuk mengukuhkan persahabatan dan perdagangan.
- Kerajaan Kedah Tua menghantar utusan ke China pada abad ketujuh.
- Bertujuan untuk memperkukuh hubungan perdagangan.

[Mak. 6m]

- (c) – Saling membantu antara satu sama lain.
- Memelihara kestabilan rantau.
- Mengeratkan silaturahmi.
- Mengelakkan konflik bersenjata.
- Memelihara keamanan dan keharmonian.
- Mengukuhkan ekonomi melalui perdagangan.
- Memasarkan hasil pengeluaran.
- Meningkatkan kerjasama dalam pelbagai bidang.
- Memelihara kepentingan masing-masing.

(Mana-mana jawapan yang munasabah)

[Mak. 8m]

6. (a) Penaklukan

- Dilakukan untuk menjamin keselamatan.
- Kawasan taklukan di Semenanjung Tanah Melayu adalah seperti Kuala Linggi, Beruas, Pahang, Terengganu dan Kelantan.
- Kawasan taklukan di Sumatera ialah Siak, Rokan, Kampar dan Rupert.

Perkahwinan

- Berlaku antara Sultan Melaka dengan puteri diraja kerajaan lain.
- Perkahwinan mengukuhkan lagi hubungan persahabatan dan kekeluargaan antara kerajaan Melaka dengan kerajaan lain.

Naungan

- Terdapat pemerintah kerajaan lain yang rela bernaung di bawah Kesultanan Melayu Melaka.
- Raja yang berada di bawah naungan Melaka ditabalkan oleh Sultan Melaka.
- Kerajaan yang rela bernaung di bawah Melaka ialah Lingga, Patani dan Kedah.

[Mak. 6m]

(b) Kepentingan politik

- Membolehkan Kesultanan Melayu Melaka meluaskan wilayah dan jajahan takluknya.
- Mengukuhkan hubungan dengan jajahan yang ditakluk.
- Menyekat pengaruh kuasa serantau seperti Siam, Majapahit dan Pasai.

Kepentingan ekonomi

- Kerajaan Melayu Melaka menerima hadiah dalam bentuk wang/ emas/ timah/ bantuan ketenteraan.
- Mendapat bekalan seperti hasil pertanian/ rempah-ratus/ bijih timah untuk diperdagangkan di pelabuhan Melaka.
- Menguasai perdagangan di Selat Melaka.

Kepentingan sosial

- Berlaku asimilasi budaya tempatan dengan budaya dari Arab, India, China dan Alam Melayu.
- Wujud masyarakat majmuk yang terdiri daripada pelbagai suku dan bangsa.

Kepentingan agama

- Kerajaan Melaka berusaha menyebarkan agama Islam.
- Islam telah berkembang luas ke Pahang, Kelantan, Perak, timur Sumatera dan Patani.

[Mak. 6m]

(c) – Perpaduan membawa kemakmuran.

- Kebijaksanaan menguruskan pelabuhan memajukan perdagangan.
- Pemimpin berwawasan membawa kemakmuran.
- Menghargai sistem pemerintahan beraja di negara kita.
- Memupuk sikap taat setia kepada pemerintah.
- Patuh kepada raja dan kepimpinan negara.
- Menguatkan jati diri/ menguatkan semangat nasionalisme.
- Mementingkan keharmonian.

- Bersungguh-sungguh mempertahankan kedaulatan negara.

(Mana-mana jawapan yang munasabah)

[Mak. 8m]

7. (a) – Lahir selepas Kesultanan Melayu Melaka yang berpusat di Melaka berakhir.

- Serangan Portugis terhadap Melaka menyebabkan Sultan Mahmud Shah dan keluarga meninggalkan Melaka/ bersemayam di Kampar, Sumatera.
- Pembesar Perak yang bernama Tun Saban dan Nakhoda Kassim telah mengadap baginda di Kampar.
- Mereka menjemput putera Sultan Mahmud Shah, Raja Muzaffar untuk ditabalkan sebagai sultan di Perak.
- Raja Muzaffar berangkat ke Perak bersama-sama anak, isteri, para pengikut dan pengiring yang menjemputnya dari Perak.
- Baginda membawa bersama alat kebesaran diraja, iaitu sebilah pedang Cura Si Manja Kini, sebilah keris, cap mohor, nobat dan Surat Ciri.
- Baginda mengasaskan Kesultanan Perak pada tahun 1528 dengan gelaran Sultan Muzaffar Shah.
- Sultan Muzaffar Shah mendirikan pusat pemerintahan yang pertama di Tanah Abang yang terletak di pesisir Sungai Perak.

[Mak. 6m]

- (b) – Agama Islam menjadi agama utama di setiap negeri.
- Kedudukan Sultan sebagai ketua agama.
- Diperihalkan dengan jelas dalam Perlembagaan Persekutuan dan Undang-undang Tubuh Kerajaan Negeri.

- Institusi agama memainkan peranan penting di setiap negeri.
- Bidang kuasa mufti, kadi, mahkamah syariah dan Jabatan Agama Islam mestilah dihormati.
- Institusi kesultanan mempunyai ikatan yang rapat dengan institusi agama.
- Tokoh-tokoh agama berperanan dalam pentadbiran istana dan negeri.
- Di negeri Selangor, mufti merupakan anggota Dewan di-Raja.
- Sultan bertanggungjawab dalam mendaulatkan syiar Islam.
- Tauliah penceramah agama dikeluarkan oleh pejabat istana setelah ditandatangani oleh sultan.

[Mak. 6m]

- (c) - Agama Islam agama Persekutuan negara.
- Majoriti penduduk beragama Islam.
 - Memelihara warisan nenek moyang.
 - Mewujudkan keharmonian dalam masyarakat.
 - Menegakkan keadilan.
 - Memelihara perpaduan rakyat.
 - Mempertahankan institusi Raja Melayu.
 - Mengamalkan prinsip Rukun Negara.
 - Mempertahankan kedaulatan negara.
- (*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

[Mak. 8m]

8. (a) - Kaum Iban menghasilkan tenunan kain pua kumbu daripada kain kapas.
- Digunakan dalam majlis keramaian seperti majlis kelahiran, perkahwinan dan kematian.
 - Kaum Melayu menghasilkan keringkam yang dibuat daripada pelbagai jenis kain seperti kain kapas dan kain sutera.
 - Kraf tangan Sintung Duduk dihasilkan oleh kaum Iban untuk membawa benih padi.
 - Orang Ulu menghiasi bakul mereka dengan manik.
 - Kaum Melanau menghasilkan terendak sebagai penutup kepala.
 - Tiang Totem merupakan pertukangan tangan yang dihasilkan oleh Orang Ulu.
 - Patung Burung Kenyalang berfungsi sebagai lambang kepahlawanan kaum Iban.
 - Kaum Rungus mengubah inavol dan menghasilkan selendang yang berwarna-warni.
 - Kaum Iranun menghasilkan dastar yang biasanya digunakan sebagai tanjak.
 - Bakul seperti wakid/ tayen/ buan dihasilkan oleh masyarakat di kawasan pedalaman untuk tujuan-tujuan tertentu.
 - Kaum Bajau/ Sama menghasilkan pelbagai barangan yang berwarna-warni daripada daun serdang.

- Pertukangan barangan besi seperti Guuk, Badi' dan Pida' dilakukan oleh kaum Bajau/ Sama.
- Guuk dan Badi' digunakan untuk memotong rumput/ Pida' digunakan untuk upacara perkahwinan.

[Mak. 6m]

- (b) - Kaum Iban, Bidayuh dan Orang Ulu menyambut Pesta Menuai/ Gawai Dayak.
- Kaum Iban mengadakan upacara *Miring* untuk menyatakan terima kasih kepada *petara* atau Tuhan.
 - Acara Kumang dan Keling Gawai, iaitu pemilihan ratu cantik dan jejaka tampan diadakan semasa Gawai Dayak.
 - Kaum Bisaya dan Kadayan meraikan Pesta Babulang (pesta menuai) dan Makan Tahun.
 - Makan Tahun diadakan sebagai tanda kesyukuran atas hasil yang diperoleh oleh petani.
 - Acara lumba kerbau juga diadakan semasa Pesta Babulang.
 - Kaum Melanau menyambut Pesta Kaul.
 - Bertujuan untuk mengelakkan malapetaka buruk oleh roh jahat yang dipanggil sebagai Ipok.
 - Acara Tibau, iaitu permainan berayun oleh golongan lelaki turut diadakan semasa Pesta Kaul.
 - Kaum Kadazandusun dan Murut menyambut Pesta Kaamatan.
 - Pesta Kaamatan diadakan sebagai simbol kesyukuran untuk meraikan semangat padi atau Bambaazon/ Bambarayon.
 - Acara pertandingan ratu cantik/ Unduk Ngadau diadakan semasa Pesta Kaamatan.
 - Kaum Bajau/ Sama mengadakan Pesta Regata Lepa.
 - Perayaan ini diadakan bagi memperingati peranan lepa dalam kehidupan kaum Bajau/ Sama di pantai timur Sabah.

[Mak. 6m]

- (c) - Mengadakan pameran di luar negara.
- Membuat persembahan tarian/ permainan tradisional di pesta keramaian.
 - Menghasilkan filem rencana tentang warisan budaya.
 - Menggalakkan pelajar universiti membuat kajian yang mendalam tentang warisan budaya.
 - Menggalakkan penubuhan persatuan yang bergiat dalam seni budaya.
 - Menggalakkan pertukaran pelajar antara negara.
 - Mengadakan pertandingan tarian/ permainan tradisional.
 - Mengadakan seminar tentang aspek seni budaya.
 - Menterjemahkan buku tentang warisan budaya ke dalam bahasa Inggeris.
- (*Mana-mana jawapan yang munasabah*)

[Mak. 8m]